

191829

1 GLASNIK SLOVENSKEGA ETNOLOŠKEGA DRUŠTVA

BULLETIN OF SLOVENE
ETHNOLOGICAL SOCIETY

UDK 39 / 497.12 // 05 /

GLASNIK SED LETO 17/1977 ŠT. 1 STR. 1 - 16 LJUBLJANA MAJ 1977

11 131819
+
Glasnik Slovenskega etnološkega društva
Glasilo Slovenskega etnološkega društva, zanj odgovoren:
Duša Krnel—Umek, predsednica
Izhaja štirikrat letno, naklada 600 izvodov
Tehnična uvedba — Koštomaj—Vidic, Ljubljana
Glavni in odgovorni urednik: Janez Bogataj
Člani uredništva:
dr. Zmaga Kumer
Marija Stanonik (lektor)
Mojca Ravnik
Zmago Šmitek
Marko Terseglav
Anka Novak
Inja Jugovec (Študentska rubrika)
Damjan Ovsec (Stiki z javnostjo)
Naslov uredništva: Filozofska fakulteta, Aškerčeva 12,
61000 Ljubljana, telefon: 22-121, int. 335
Posamezna številka stane: 10 din
Celoletna naročnina: 40 din
Tekoči račun: 50100-678-44338
Fotografije in risbe po želji vračamo, rokopisov ne vračamo!
Za vsebino prispevkov odgovarjajo avtorji sami!

Številko sta sofinancirali Raziskovalna skupnost Slovenije in
Kulturna skupnost Slovenije

Redakcija številke zaključena 26. 5. 1977

Novi člani SED do junija 1977:

72. Delak Zvezda, Ljubljana
73. Omerzel Mira, Ljubljana

Slika na naslovni strani: Ljubljančani na dan osvoboditve, 9. maja
1945. Original hrani Fotodokumentacija Muzeja ljudske revo-
lucije Slovenije v Ljubljani.

Slike na zadnji strani: Zasilna bivališča prebivalcev Posočja po po-
tresu. Foto Naško Križnar.

UMRL JE LUDVIK ZORZUT

Ludvik Zorzut, pesnik, publicist in muzealec, letos ni dočkal briškega maja, ki ga je tako občuteno slavil v številnih pesmih. Dne 27. aprila letos je umrl v Kanalu v 85. letu starosti.

Pokojni je bil pobudnik in začetnik goriškega muzealstva, ki mu je dajal pečat kot zbiralec ljudsko kulturnega blaga in kot prvi ravnatelj Goriškega muzeja. Ljudsko kulturo odzvanja tudi Zorzutovo pesniško delo v izrazoslovju in tematiki, Zlasti narečne briške in slovenjbeneške pesmi (glej zbirko Ptička bregarca, 1974) so plod sožitja med Zorzutom — besednim umetnikom in Zorzutom — poznavalcem ljudskega življenja na zahodni slovenski meji. Te pesmi (številne so uglasbene) ga po pravici označujejo za ljudskega pesnika. Etnologi bomo rajnega ohranili v spominu tudi zaradi številnih spisov strokovnega značaja. Največ zanimanja je pokojni Zorzut posvečal zamejstvu (Benečija, Kanalska dolina, Rezija) in Goriškim Brdom. Ni pa pozabljal tudi drugih območij (Trenta, Banjšice, Šentviška planota, Kras). Njegovi članki (preko 100 bi jih štela bibliografija) prikazujejo v poljudnem jeziku širše kulturne značilnosti primorskih krajev, redkeje s tematskimi omejitvami. Posebno pozornost zasluži njegov prispevek poznavanju kolonstva v Brdih, v knjigi Svobodni kmetje (1974).

Pokojnega Zorzuta je v svetu etnologije in v pionirski dobi goriškega muzealstva vodila prislovična pesniška občutljivost, pri tem pa ni zanemarjal strokovnih povezav. Bil je v stalnem stiku z osrednjimi etnološkimi ustanovami in do smrti član Slovenskega etnološkega društva.

Naško Križnar

PO 5461/1981

Ludvik Zorzut
Ob briškem ognjišču (iz zbirke Ptička bregarca)
(odlomek)

Dober večer!
Kí smiemo napri?
Smo pršli 'no malo povasovat,
smo pršli božiča iskat.
Pr' vas je veselo — trkáj je aljdi!

Pr' vas je še zmerom po starem ognjišče,
Tópelce, górkice z bančo ob strani,
okú an okú vsi domači so zbrani,
kjer staro, častitljivo je stanovišče.
Hu — uone je vieter, uone je mrez,
pr' vas gori ogenj, je vêlik ko kres!

Pr' vas je po starem ognjišče
z okroglo, s povésjeno napo,
da burji zajéme vso sapo.
Tlelé je to rodno, je vsem zavetišče.

POSVETOVANJE IN REDNA LETNA SKUPŠČINA SLOVENSKEGA ETNOLOŠKEGA DRUŠTVA

V LJUBLJANI 27. 6. 1977

Referati in prispevki za diskusijo

UDK 39 (497.12) (061.3)

VPRAŠANJA VREDNOTENJA ETNOLOŠKIH SPOMENIKOV

Popis etnoloških spomenikov, posebno pa njihovo ovrednotenje (valorizacija), zahtevata izdelane kriterije in metodologijo kar velja tudi za stavbno dediščino nasploh. Izbor objektov, ki naj funkcionirajo kot spomeniki ne more biti naključen, po drugi strani pa zahteva tudi družbeno potrditev (verifikacijo— tu pa imajo poleg strokovnih in ideoloških kriterijev najpomembnejšo vlogo ekonomski in drugi interesi.

Zaradi neizenačenih kriterijev in različnih ravni vrednotenja spomenikov je reševanje teh problemov eno najpomembnejših sestavin konservatorjevega strokovnega dela. Hkrati se pojavlja vprašanje, kako vrednotenjske kriterije čim bolj objektivizirati. Pri začasem seznamu najpomembnejših spomenikov v Sloveniji kjer je posebno poglavje posvečeno tudi etnološkimi, smo uporabili statistično metodo, pri kateri so upoštevani starost in socialna struktura spomenika in njegova geografska pogojenost. Iz tega je nastala razpredelnica (glej primer!).

Namen v razpredelnici omenjenih kriterijev je bil, da bi dobili kar se da enakomerno časovno in geografsko (ob tem pa tudi socialno) mrežo spomenikov (v prvi fazi gre predvsem za spomenike ljudskega stavbarstva). Pri naseljih in večjih področjih pa tudi ob kulturni krajini so bili kriteriji nekoliko drugačni — tu je šlo za naslednje vrednotenjske osnove: starost, tipiko, socialno opredelitev, geografsko tipiko in urbanistično kvaliteto v funkcionalnem in likovnem pomenu. Za spomenike drugih vrst — predvsem za premične kulturne spomenike kriteriji še niso oblikovani, čeravno gre v bistvu za enaka izhodišča — prevladujeta pa na videz nasprotujoča si modela tipike in redkosti.

Podroben vsebinski pregled razpredelnice nam seveda pokaže vrsto pomanjklivosti in nedorečnosti: tudi pomanjkanje spomenikov na določenih območjih in tudi določenih zvrsti — ki jih bodisi ni več, bodisi jim nismo posvečali zadostne pozornosti. Kljub objektivnosti je taka razpredelnica le pomagalo in okostje za trdno formulacijo seznama spomenikov. V mnogih primerih se namreč srečamo z objekti, ki imajo poleg ožje znanstvene vrednosti (pomena) še druge izpovedne dimenzije: likovno in arhitekturno kvaliteto, so sestavina organizma višjega reda, kljub temu, da sami po sebi ne ustrezajo kriterijem za višjo kategorizacijo itd.

Po drugi strani moramo ugotoviti, da bo precej objektov, ki so še danes v seznamu spomenikov, propadlo, marsikateremu pa se bomo tudi odrekli. Zato sodi v kategorijo spomenika tudi tisti objekt, katerega varstvo bo v bistvu le arhiviranje vseh možnih podatkov o njem. Kriterije smo v praksi dopolnjevali z vrsto pomagal — posebno takrat, ko etnološki spomenik deluje tudi kot individualna likovna stvaritev. Zavedati se moramo, da je število ohranjenih primerkov ljudskega stavbarstva in

nepremičnih preostankov kulturne dediščine izredno veliko. Prav srečna okoliščina, da se je ohranilo tolikšno število objektov (več kot 10.000) nam daje možnost, da posameznih objektov ali pojavov ne bomo pojmovali kot modele — torej kot univerzalne slovenske tipe.

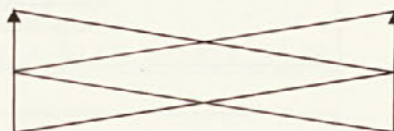
Spomenik je predmet, ki smo ga zavestno izbrali iz množice podobnih, enakih ali sorodnih objektov in mu dali poseben položaj — tako dobi, kljub objektivnosti tudi določen mitološki prizvok in pomen. Tej dimenziji spomenikove izpovedi se lahko izognemo na dva načina — tako, da kot spomenik v konservatorskem pomenu besede obravnavamo vsak predmet z določenimi pričevalnimi in oblikovnimi dimenzijami ali pa, da ob izbranih tipih — spomenikih, poskrbimo za arhivsko dokumentacijo vsega pričevalnega gradiva.

Iz tega sledi, da moramo v zgodovinskem gradivu (lahko mu rečemo tudi spomeniško gradivo, arhiv, umetnostni ali pisemski spomenik itd., itd.) vedno opravljati selekcijo in ločevati med pomembnimi in manj pomembnimi podatki. Selekcijo pa določa razpon zanimanja konkretnega zgodovinarja in predvsem njegovi teoretični in ideološki pogledi. Zato lahko ugotovimo, da je konkreten izbor v naših razmerah opredeljen dvakrat — najprej z marksistično metodo in novimi naglasi, nato pa še z obzorjem in strokovno (tematsko) usmeritvijo raziskovalca ali morebitnega tima.

Tako smo posredno prišli do kriterija, ki tem bolj zožuje merila za izbor čim mlajši material ima na voljo in s tem tudi oži vrednotenjske kriterije, predvsem po starosti.

To bi lahko nakazali grafično:

Spom. kvaliteta Starost —
število spom.

Spomeniki iz najstarejših obdobj so brez izjeme kategorizirani in sankcionirani z najstrožjimi varstvenimi režimi — strogost pa postopno popušča in sicer tako, da je v vsakem mlajšem obdobju manj spomenikov tako imenovane 1. kategorije in vedno več dokumentov, ki jih varujemo le arhivsko ali pa jih celo zanemarjamo! Po drugi strani pa imajo tudi nekateri mlajši pojavi visoko vrednost zaradi statističnih razlogov, npr. kmečki dvorci na Gorenjskem, kjer se ob njih srečujemo tudi s tradicionalno pol leseno kmečko hišo. Če delamo prerez določenega obdobja na ožjem področju, moramo ohraniti tudi številčno razmerje med vrhunskimi in poprečnimi objekti — saj prvi rastejo, po principu preskoka kvantitete v kvaliteto iz baze, torej iz „anonimnega“ poprečka. To pomeni, da ne moremo varovati zgolj tipa, marveč tudi določena sorazmerja med (recimo) socialno opredeljenimi hišnimi ali drugačnimi tipi.

DO
15. STOLETJA

KULTURNO – GEOGRAFSKO – ETNOLOŠKE REGIJE (OBMOČJA)	DO 15. STOLETJA										PRETEŽNA ALI NAJPOMEMBNEJŠA SESTAVINA SPOMENIKA								
	DOMAČIJE										POSAM. OBJEKTI								
	vel. kmetija	sr. kmetija	mala kmetija	kajža	delavska	obrtniška	žaga–mlin	gostilna	pristava	ostalo	kmečki dvor	kmečka hiša	kajža	delavska	obrtniška	kašča	gos. poslopje	pastir. stan	ostalo
Slovenska Istra	1				1					1	3								6
Brkini																			
Kras in Vipavska dolina																			
Goriška brda in Beneška Slovenija	2							1			2								5
Posočje (Tolminsko)											1								1
Idrijsko – Cerkljansko																			
Pivka – Postojnsko																			
Notranjska (Logaško–Bloke–Cerknica–Vrhnika)																			
Loško ozemlje (s Polhograjskimi Dolomiti)																			
Gorenjska																			
Dolenjska																			
Bela Krajina																			
Posavje (Zagorje, Hrastnik, Trbovlje, Laško)																			
Posotelje in Kozjansko																			
Haloze																			
Slovenske Gorice																			
Prekmurje																			
Pohorje, Kobansko, Kozjak																			
Koroško																			
Savinsja in Zadrebčka dolina																			
Spomeniki v zamejstvu: Koroška (Avstrija)																			
Primorska (Italija)																			
Porabje (Madžarska)																			
	3				1					1	6								12

16. STOLETJE

Slovenska Istra	1									1		1							3
Brkini																			
Kras in Vipavska dolina	3	3	1							1	1	6			1			1	17
Goriška brda in Beneška Slovenija	2				1														2
Posočje (Tolminsko)																			1
Idrijsko – Cerkljansko																			
Pivka – Postojnsko								1				1							2
Notranjska (Logaško–Bloke–Cerknica–Vrhnika)											1								1
Loško ozemlje (s Polhograjskimi Dolomiti)	2						1				1								4
Gorenjska	5	1						1			1				6				14
Dolenjska																			
Bela Krajina																			
Posavje (Zagorje, Hrastnik, Trbovlje, Laško)												1							1
Posotelje in Kozjansko																			
Haloze																			
Slovenske Gorice																			
Prekmurje																			
Pohorje, Kobansko, Kozjak																			
Koroško													1						
Savinsja in Zadrebčka dolina																			
Spomeniki v zamejstvu: Koroška (Avstrija)																			
Primorska (Italija)																			
Porabje (Madžarska)																			
	13	4	1		1		2	1		2	4	9	1		7			1	46

17. STOLETJE

Slovenska Istra	1	1									1								3
Brkini																		1	1
Kras in Vipavska dolina	2	3									1	2						1	9
Goriška brda in Beneška Slovenija																			
Posočje (Tolminsko)																			
Idrijsko – Cerkljansko																			
Pivka – Postojnsko	1						1				2							1	4
Notranjska (Logaško–Bloke–Cerknica–Vrhnika)															1	1			2
Loško ozemlje (s Polhograjskimi Dolomiti)	4											1	2						7
Gorenjska	1										1				2			1	5
Dolenjska																			
Bela Krajina																			
Posavje (Zagorje, Hrastnik, Trbovlje, Laško)																			
Posotelje in Kozjansko								1											1
Haloze																			
Slovenske Gorice																			
Prekmurje																			
Pohorje, Kobansko, Kozjak																			
Koroško	1	1													1				3
Savinsja in Zadrebčka dolina																1			1
Spomeniki v zamejstvu: Koroška (Avstrija)																			
Primorska (Italija)																			
Porabje (Madžarska)																			
	1						1	1			4	4	2						37

P05H61/1981

18. STOLETJE

KULTURNO – GEOGRAFSKO – ETNOLOŠKE REGIJE (OBMOČJA)	PRETEŽNA ALI NAJPOMEMBNEJŠA SESTAVINA SPOMENIKA																skupaj		
	DOMAČIJE										POSAM. OBJEKTI								
	vel. kmetija	sr. kmetija	mala kmetija	kajža	delavska	obrtniška	žaga–mlin	gostilna	pristava	ostalo	kmečki dvor	kmečka hiša	kajža	delavska	obrtniška	kašča		gos. poslopje	pastir. stan
Slovenska Istra	1								1	1	1			1				1	6
Brkini	1	1								1	1								4
Kras in Vipavska dolina	4	3									2				1			1	11
Goriška brda in Beneška Slovenija																			
Posočje (Tolminsko)	1	1									3					2			7
Idrijsko – Cerkljansko													2						2
Pivka – Postojnsko	2	1				1				2	2								8
Notranjska (Logaško–Bloke–Cerknica–Vrhnika)	1	1						1		1	4								9
Loško ozemlje (s Polhograjskimi Dolomiti)										1	2				1			1	5
Gorenjska	3	2								7	8				1			3	27
Dolenjska	3	2				1				5	1				1				16
Bela Krajina		1								1	1				1				3
Posavje (Zagorje, Hrastnik, Trbovlje, Laško)										1	1							1	2
Posotelje in Kozjansko		3							1	1	1				1				16
Haloze		1								1	5	1			1				2
Slovenske Gorice																			
Prekmurje											2	1							4
Pohorje, Kobansko, Kozjak	2	1									4								7
Koroško															1				1
Savinsja in Zadrebčka dolina	1																		1
Spomeniki v zamejstvu: Koroška (Avstrija)																			
Primorska (Italija)																			
Porabje (Madžarska)						2		1	1	2	14	41	5	2	1	7	4	7	131

19. STOLETJE

Slovenska Istra											1	1							2
Brkini	1	1									2							1	5
Kras in Vipavska dolina	2	1				1												3	7
Goriška brda in Beneška Slovenija																		1	1
Posočje (Tolminsko)		2																2	4
Idrijsko – Cerkljansko													1						1
Pivka – Postojnsko	2																		2
Notranjska (Logaško–Bloke–Cerknica–Vrhnika)	1										1					1			3
Loško ozemlje (s Polhograjskimi Dolomiti)																			
Gorenjska								1		1	3				1		1		7
Dolenjska		1													1				2
Bela Krajina																			
Posavje (Zagorje, Hrastnik, Trbovlje, Laško)																			
Posotelje in Kozjansko	1	2	1			1	1		1	1	1							1	10
Haloze																			
Slovenske Gorice																			
Prekmurje		1				1													2
Pohorje, Kobansko, Kozjak									1										1
Koroško																			
Savinsja in Zadrebčka dolina															1				1
Spomeniki v zamejstvu: Koroška (Avstrija)																			
Primorska (Italija)																			
Porabje (Madžarska)																			
	7	8	1			2	2	1	2	2	7	2	1		3	2	3	6	49

SKUPAJ

275

Princip je za spomenike, ki so nastali od 18. do konca 19. stoletja jasen in nedvomen. Sistem pa se delno podre pri starejših spomenikih, saj so se ti ohranjali dokaj naključno — predvsem pa so ostali v današnje dni tisti, ki so bili boljše in solidne zgrajeni in so bili že v tistem času nadpovprečne kvalitete (zidane kmečke hiše iz 15. ali začetka 16. stoletja). Tu moramo oba načina vrednotenja (tipsko-statističnega in časovnega) smiselno kombinirati — hkrati pa pustiti odprto možnost za rekonstrukcijo historičnih dogajanj in razmerij med posameznimi hišnimi oblikami, kar lahko dosežemo s korektnim odnosom do spomenika, ki izključuje konstruiranje „modelov“.

Široka in nepopolna delitev gradiva nam daje tudi odgovor na vprašanje, ali zadostuje od vsakega stavbnega tipa izbran primerek za rekonstrukcijo popolne slike o (recimo) slovenskem ljudskem stavbarstvu. Če bi ne upoštevali likovno-perceptivnih razlogov, potem bi določeno število objektov, ki jih vsebuje razpredelnica, v grobem zadostovalo — vendar le delno; saj bi spet odpadla pomembna dimenzija vira: statistična primerljivost med posameznimi (socialnimi, geografskimi itd.) tipi. Hkrati pa moramo ugotoviti, da je etnologija veda, ki se ukvarja predvsem z načinom življenja vseh družbenih plasti v preteklosti in sedanjosti — zato so viri zanjo tudi v drugih spomeniških vrstah.

V ožjem smislu varujemo in odkrivamo etnološke spomenike predvsem zato, ker gre za „vire“, ki so jih dosedanja, pretežno umetnostni in arheološki interesi zanemarjali, saj je še danes živa enačba — spomenik = estetska in likovna vrednota.

Če se povrnemo k trditvi, da opredeljuje izbor spomenikov marksistična metodologija potem je današnje sorazmerje med številom spomenikov, ki v skrajni posledici nakazujejo družbeno bit posameznih razredov in plasti, skrajno neugodno, saj podira pomembno kategorijo statističnega in seveda historičnega sorazmeraja med spomeniki, ki predstavljajo posamezne ljudske sloje. To pa pomeni, da je treba ohraniti vse vrhunske umetnostne in druge spomenike, sorazmerno z njimi pa tudi tiste, ki jim dosedanja usmeritev ni dajala tolikšnega poudarka — kar velja predvsem prav za etnološko gradivo. Po drugi strani pa vrhunska likovna stvaritev ne dokumentira le kulture vladajočega razreda, marveč dogajanje v celotni družbi določenega časa in prostora, zato sta tudi grad in cerkev dokumenta o splošnem družbenem dogajanju, o načinu življenja in mišljenja ljudi v preteklosti in imata v najširšem smislu dimenzije tudi entološkega spomenika. Sicer pa ima v našem gradivu etnološki pomen (v tradicionalnem in ožjem pomenu besede) tudi večina umetnostnih spomenikov, saj so večinoma na meji ljudske umetnosti!

Kompleks etnoloških spomenikov, ki zajema tudi urbanistične pojave (od kulturne krajine do trgov) vsebuje še druge, na videz manj otipljive interese. Preprosto povedano — gre tudi za varovanje določenih lastnosti naselij in posamičnih domačij ter arhitektur in sicer v širšem pokrajinskem kontekstu. Tu se srečujemo s tremi izhodišči: s strogo etnološkim, širše oblikovalnim in ekološkim kjer ekološki vsebuje vse zanimive in dragocene etnološke dimenzije predmeta (objekta) in jih na novi ravni (kot obliko in funkcijo) kot smiselno in dragoceno obliko z nedvomno historično dimenzijo, predstavlja sodobnikom.

Hkrati ne smemo pozabiti na posebno, „ekonomsko“ in ekološko obliko varstva (ki zadeva predvsem tako imenovane etnološke spomenike in spomenike „nižjih“

kategorij), ki ga vključujemo v ohlapen naziv: varovanje stavbne dediščine. Gre za spoznanje, da se naravno ravnotežje podira tudi s fetišizacijo razpršene (disperzne) novogradnje. Skratka, tudi spomeniško varstvo ali varovanje stavbne dediščine je sestavina prizadevanj za ohranitev zdravega in nepokvarjenega okolja.

Iz take varstvene usmeritve izhajajo tudi nova vrednotenjska merila — pri tehtanju kvalitet lahko odigra pomembno vlogo tudi čista stavbna, materialna struktura objekta. Odlično ohranjen objekt, ki je statično in drugače še povsem neprizadet in ga lahko uporabimo za stanovanje ali kako drugo (seveda spomeniku primerno) dejavnost, ima pri ovrednotenju prednost pred enakim, vendar slabše ohranjenim. Tako pri tehtanju kvalitet v spornih primerih, odloča tudi „nospomeniška“ struktura, ki ima v skrajnosti predvsem ekonomske posledice.

Vendar tega merila ne gre absolutizirati, saj se mu moramo pri nedvomnih spomenikih zavestno izogniti. Vendar bi lahko dokazali tudi računsko, da je velike kmečke domove večkrat mogoče ceneje in kvalitetneje preurediti kot zidati nove.

Pri spomenikih, pri katerih gre tudi za širše družbeno vrednotenje, ki temelji na spoznanjih znanosti, se izhodišča za ugotavljanje spomeniške vrednosti nedvomno širijo. Tako kot razvoj določene vede širi seznam spomenikov, tako tudi spomeniki, kot vir in gradivo, ki ga neka stroka obdeluje, vplivajo na razvoj vede. Hkrati pa lahko dialektiko medsebojnega vplivanja prenesemo tudi na družbeno raven. Tako kot družba vpliva na ovrednotenje spomenikov, tako tudi spomeniki, s svojimi pomeni in sporočilom vplivajo na družbo.

Ivan Sedej

TEZE O VARSTVU ETNOLOŠKIH SPOMENIKOV

Spomeniško varstvo, posebej ožje specializirane panoge kot je varstvo etnoloških spomenikov, doživlja v zadnjih letih značilno krizo, ki je v bistvu posledica razvoja dejavnosti. Iz klasičnih varstvenih okvirov se je namreč razvila vrsta dejavnosti, ki si navidez konkurirajo. Tu mislimo predvsem na različne poglede na varstvo okolja, tako imenovane kulturne in stavbne dediščine, težave o položaju varstva in spomenikov, menažerske teorije o razvoju spomenikov (ki predvidevajo radikalno spreminjanje spomenikov), skrajnosti kot so trditve, da konservatorju ni potreben neposreden stik s spomeniki itd.

V terminološki, metodološki in ne nazadnje idejni zmedi pozabljamo na najpomembnejše sestavine vsake dejavnosti — na raziskovanje in strokovnost. Ugotoviti moramo, da se v spomeniškem varstvu obnašamo tako, kot da bi bili strokovni problemi že davno rešeni ali pa da je treba samo slepo kopirati tuje izkušnje, pa bo vse v najlepšem redu. Obenem se širi mišljenje, da lahko spomeniškovarstvene probleme rešujejo le ekonomisti in pravniki, ki bodo odkrili čudežno zdravilo za vse finančne in druge težave. V nekaterih primerih gre celo za tako nesmiselne trditve kot je misel o spomeniški službi brez „ozkih akademskih“ profilov, ki z nepotrebnim zanimanjem za spomenike delajo v spomeniškem varstvu samo zgago.

Spomeniško varstvo se sicer postopoma spreminja v posebno specializirano in hkrati interdisciplinarno dejavnost, vendar so ob tem opazne tudi težnje po birokratizaciji. Ob trditvi, da je spomenik le pravna kategorija, postaja delo strokovnjakov v bistvu nezakazano in tudi nepotrebno. Poglavitni namen službe oz. njenih dejavnikov naj bi bilo iskanje čudežnih receptov za financiranje in pisanje odločb na vseh ravneh. Mimogrede pozabljam, da je spomeniško varstvo s svojim teoretičnim in navsezadnje tudi praktično aplikativnim delom del tako imenovanih nacionalnih ved.

Ožje področje spomeniškega varstva je potemtakem pomožna zgodovinska vednost (in dejavnost) in hkrati tudi živa dejavnost, ki sodi h kompleksu oblikovanja in varstva okolja. Gre za strokovno dejavnost, kjer se prepleta več komponent in kjer je vsak poseg (ohranitev, konservacija, prezentacija spomenika itd.) lahko rezultat le skupinskega dela. Srečujemo se tako s temeljnimi raziskavami na vseh ravneh (restavratorska — tehnološka, projektantska, teoretična itd.) kot z aplikacijo in prenašanjem teoretičnih dosežkov v prakso.

Tako razvejana dejavnost zahteva različne pristope in različno profiliran kader za vse panoge varstva. Srečujemo se tudi s specializiranimi metodologijami za ožje varstvo, za širše varstvo stavbne dediščine, z metodologijo varstva etnoloških spomenikov kot področja s specifično problematiko in naglasi. Spomenik kot dokument varujemo drugače kot aglomeracijo in stavbo, ki ima predvsem estetske učinke in je njen dokumentaričen pomen drugotnega pomena. Kot primer vzemimo ohranjanje lastnosti naselij, okolij ali kulturne krajine, kjer z elementi starega ustvarjamo nove kvalitete — predvsem v kontekstu varstva okolja.

Spomeniško varstvo in varstvo stavbne dediščine sta del urbanističnega in družbenega planiranja in s tem tudi nacionalne ekonomije, saj morata upoštevati družbeni in ekonomski razvoj ter k njemu pripomoči. Hkrati pa je varstvo kulturnih spomenikov in kulturne dediščine dejavnost, ki je v najtesnejši zvezi s cilji socialistične družbe — saj ohranja in predstavlja podedovane vrednote in z njimi prispeva k osveščanju današnjega človeka — samoupravljalca.

Z ožjega, etnološkega zornega kota je spomeniško varstvo dejavnost, ki ohranja in neguje priče o načinu življenja in sicer materialne preostanke, ki izginjajo ali propadajo. Zato gre za varovanje dediščine preteklosti, saj pojavi, ki nastajajo in žive danes, še niso ogroženi. S tega vidika je etnološki spomenik (premični ali nepremični) tisti objekt, ki vsebuje kar največ nenadomestljivih pričevalnih sestavin. Za razvoj etnologije je varstvo spomenikov torej izjemno pomembna pomožna dejavnost in vednost. Da bi dosegli kar največjo povezavo med obema dejavnostima in da bi področje varstva etnoloških spomenikov lahko zadostilo svojim osnovnim ciljem — varovanju dokumentarnega in drugega etnološkega gradiva je treba:

1. izboljšati in ojačati kadrovske sestav v zavodih za spomeniško varstvo. Zavodi v tistih predelih Slovenije, kjer je še danes izjemno velika koncentracija etnoloških spomenikov, predvsem domačij in nepremičnih objektov, ambientov ali naselij, bi morali glede na njihovo število zaposliti vsaj po dva etnologa. Hkrati bi morali uresničiti sporazum med vsemi institucijami in društvi, ki kakorkoli posegajo v etnološko vedo ali na področje etnoloških spomenikov, o minimalni kadrovske zasedbi na področju varstva, dolgoročnem programu varstva etnoloških spo-

menikov in o šolanju strokovnjakov, ki se bodo posvetili varstvu etnoloških spomenikov.

2. interes etnologije kot vede, ki uporablja rezultate konservatorstva in ki je nedvomno zainteresirana tudi za spomeniško gradivo z drugih področij (urbanistični spomeniki, kulturna krajina, arhitektura višjih socialnih slojev, arheološki spomeniki itd.), se torej širi tudi na druga področja, kjer lahko šolani etnološki pripomorejo k boljšemu razumevanju in doslednejši obravnavi spomenika. Sodelovanje etnologa konservatorja pri urejanju starih mestnih jeder, pri varstvu premičnih spomenikov, pri študiju in oblikovanju metodologije, teorije in temeljnih načel varstva, je potemtakem nujno. Da bi dosegli ta namen, je treba urediti položaj etnologa konservatorja in posebej še položaj varstva etnoloških spomenikov znotraj konservatorske dejavnosti.

3. Za kar največjo vključitev etnoloških spomenikov v spomeniško varstvo je potrebno preseči tradicionalne postopke in načine. V okvirih varstva okolja in stavbne dediščine je nastal prostor, ki ga izpolnjujejo predvsem etnološko zanimivi objekti, kar že tako pomeni več kot 60 % vsega stavbnega in spomeniškega fonda, ki je zanimiv za vključitev v sodobno življenje in funkcijo. Zato je naloga vseh etnologov, da spodbujajo poleg varovanja izrazito pričevalnega gradiva tudi varovanje tistih objektov, aglomeracij in prostorov, ki vsebujejo le nekatere spomeniške sestavine. Kot veda, ki raziskuje način življenja vseh ljudskih plasti v preteklosti in tudi danes, lahko mnogo pripomore k vključevanju starega stavbnega fonda v sodobni urbanizem.

4. Najpomembnejše naloge na področju varstva etnoloških spomenikov v Sloveniji so:

a) evidenca in dokumentacija vseh etnoloških spomenikov v SR Sloveniji;

b) postopna predstavitev ključnih etnoloških spomenikov, ki naj jih izbere posebna strokovna komisija. Program postopne predstavitve mora postati sestavni del vseh kratkoročnih in dolgoročnih programov spomeniške dejavnosti oz. kulturnih skupnosti;

c) varstvo etnoloških spomenikov mora najti svoje mesto tudi v zunajspomeniških ustanovah, in sicer v programih muzejev, posebno Slovenskega entografskega muzeja, SAZU, Oddelka za etnologijo na Filozofski fakulteti, FAGG in drugod.

č) pospešiti je treba študij metod varstva etnoloških spomenikov in določiti načela za varovanje naselij, posamičnih nepremičnih in premičnih etnoloških spomenikov, ter kulturne krajine in stavbne dediščine;

d) pri varstvu etnoloških spomenikov je treba upoštevati realne perspektive varstva, zato bo prednostna naloga v vsakem primeru dokumentacija in ob njej zbiranje premičnega fonda v muzejskih zbirkah;

e) pomemben delež pri varstvu in osveščanju lahko prevzame tudi tisk, to pa pomeni, da je treba izsledke topografskega dela in dokumentacijo publicirati vsaj v obliki grobo obdelanega gradiva;

f) delavci na področju varstva etnoloških spomenikov naj se vključijo v delo pri topografiji slovenskega etničnega ozemlja, pomemben delež pri teh naporih morajo prevzeti tudi šolani arhitekti.

V KORAK S SPOMENIŠKO VARSTVENO SLUŽBO

Etnologi (muzealci) navadno iz varne oddaljenosti opazujemo prizadevanja spomeniško varstvene službe v donkihotski bitki za materialna sredstva, da bi uresničila svoje načrte in za spremembo miselnosti, ki zanika pomen kulturnih spomenikov vseh vrst. Tako nimamo priložnosti za vpliv na izoblikovanje takih načel o varovanju etnoloških spomenikov, ki bi zadoščali zakonskim nalogam spomeniške službe in zahtevam razvijajoče se etnologije. Zato prihaja do različnih pogledov na vrednotenje in kategorizacijo spomenikov. Rad bi opozoril na nekatera razhajanja med spomeniško varstveno službo in etnološko stroko, zlasti v tisti točki, kjer spomeniško varstvo pušča ob strani nove poglede na ljudsko kulturo, ki jih prinašajo premiki v etnološki misli, in še naprej gradi selekcijo in kategorizacijo spomenikov na podlagi zastarelih etnoloških konceptov. Nekateri očitki, med njimi ta, da služba vrednoti etnološke spomenike večinoma iz umetnostno zgodovinskih izhodišč, so bili že večkrat izrečeni in verjamem, da je sama spomeniška služba pri tem že spremenila kriterije. O tem, da na primer gotski rez na oknu kmečke hiše ne more biti merilo za uvrstitev med etnološke spomenike, ne bi niti razpravljali. Osrednji problem je po mojem mnenju usklajevanje temeljnih raziskav in spomeniško varstvenih kategorizacij. Nosilci teh raziskav v Zavodih za spomeniško varstvo, bi morali biti na svojem terenu etnologi sami, če pa to zaradi kadrovskih problemov ni mogoče, pa bi se morali etnologi – konservatorji (v Sloveniji jih preštejemo na prste ene roke) opirati na temeljne raziskave drugih etnoloških ustanov. Etnološka topografija slov. etničnega ozemlja je dolgoročno prednostna naloga za potrebe RSS. V njenem okvirju moramo reševati tudi problematiko varovanja etnoloških spomenikov. Kako? Ustrezna usklajenost lahko napravi spomeniško varstveno službo za glavnega uporabnika topografskih raziskav, če hočemo, da bo šlo spomeniško varstvo vštric z razvijajočo se stroko. Edino „vsestranska etnološka obravnava majhnih zaokroženih območij“ (S. Kremenšek, K skupnim ciljem, Glasnik SED, 16, 59) lahko izlušči spomenike ljudske kulture, ki jih bomo po pravici šteli za vrhove pokrajinske ljudske ustvarjalnosti, čeprav ne bodo ustrezali vsem, do sedaj močno upoštevanim estetskim in stilnim zahtevam.

Stavba ni spomenik sama zase. O njenem temeljnem spomeniškem pomenu ne odločajo stavbarske prvine ljudske kulture, ampak njena družbena vsebina, ki je bila preiskana z etnološko raziskavo. Z drugimi besedami: tudi skromna, revna, a vzorčna ljudska arhitektura naj v spiskih spomenikov dopolni bogato, obrtniško in stilno dognano, toda večkrat nevzorčno pokrajinsko stavbarstvo. Do rezultatov pa nas ne bo privedla topografija stavbarstva, ampak etnološka topografija.

Premik v miselnosti spomeniške službe naj se kaže v tem, da v etnološkem spomeniku ne štiti zgolj stavbarske dediščine (veščine), ampak znamenje določene stopnje kulturnega razvoja v določenem kraju (pokrajini). To pa nujno privede tudi do sklepa o zaščiti notranje hišne opreme. Problematika premičnih spomenikov sega na področje zasebne lastnine, kar pa ne more biti vzrok za nemoč službe na tem področju. (Primerjaj reševanje istega problema pri umetnostni zgodovini).

Gotovo bi bilo krivično očitati spomeniški službi nasploh, da v svojih izhodiščih ne sledi razvoju etnologije. Toda mnogi Zavodi za spomeniško varstvo v svojih programih izpuščajo topografske etnol. raziskave kot temelj za kategorizacijo spomenikov in delajo „na pamet“ po načelu – bolje nekaj kot nič. Tipajo takorekoč po občutku, mimo zahtev stroke.

Če se vrnem na izhodišče svojega razmišljanja, se moram vprašati: kaj smo etnologi doslej storili, da bi se stvari zasukale in spremenile, da bi šlo spomeniško varstvo v korak z etnologijo?

PREDLOGI ZA TERENSKO PRAKSO ŠTUDENTOV ETNOLOGIJE NA ZAVODIH ZA SPOMENIŠKO VARSTVO

Terenska praksa na področju spomeniškega varstva je študentom večkrat povzročala težave, nemalokrat tudi zato, ker o delu in nalogah spomeniško-varstvene službe niso dobili dovolj informacij. Na terenu so praktikanti doslej velikokrat opravljali le naloge, ki so jim jih dali mentorji, ker pa niso poznali teorije spomeniškega varstva, niti ne področja oz. gradiva, ki so ga obdelovali, je praksa – izzvenela v prazno.

1. Prvo, kar bi bilo potrebno za izboljšanje terenske prakse študentov etnologije na tem področju je temeljita priprava, ki bo obsegala seznanitev s spomeniškim varstvom na splošno, kolikor le-to spada v etnološko zanimanje in seznanjanje z območjem, na katerem naj bi praksa potekala.

Predpriprava na terensko prakso naj bi vsebovala študij novih Vprašalnic za topografijo slovenskega etničnega ozemlja, predvsem tistih, ki se dotikajo tudi področja spomeniškega varstva. Študent se mora zavedati, da ljudi ne bo mogel spraševati samo z vprašalnico v roki, z njimi se bo moral pogovarjati, pustil jih bo, da govorijo tudi o drugih stvareh, saj bodo informatorji tako raje dajali odgovore na vprašanja, ki etnologa zanimajo. Študent odgovor bo tako izvedel kopico informacij o kulturi in življenju obravnavanega kraja. Vprašalnica torej lahko daje samo nek okvir spraševanju in študent mora biti pripravljen vprašanja spreminjati in prilagajati kraju.

Študent–praktikant naj bi se ob prihodu na prakso seznanil, seveda ob pomoči mentorja, tudi s krajem, kjer njegova praksa poteka. Ob pisanih virih mu lahko mentor tudi ustno in s pomočjo ilustracij prikaže podobo kraja, ga obenem pouči o metodi dela, o pristopu k ljudem in ga seznaniti z namenom spomeniško-varstvene akcije, v katero se študent vključuje.

2. Prakso v okviru Zavodov za spomeniško varstvo lahko razdelimo na interno prakso – v Zavodu in na terensko prakso v določenem kraju.

Ob prihodu na Zavod, še posebno, če bo njegova praksa interna, naj bi se študent seznanil s poslovanjem Zavoda. Pregledal naj bi Statut ZSV in ostala določila oz. zakone, ki uravnavajo delo Zavoda za spomeniško varstvo – posebej še njegovega etnološkega dela.

V zvezi s terensko prakso pa mora študent poznati načela, po katerih se ocenjujejo etnološki spomeniki – t. j. uvrščanje (kategorizacijo) in vrednotenje (valorizacijo) etnoloških spomenikov, oz. ugotavljanje spomeniškega reda.

a) Pri interni praksi lahko študent pregleda sistem evidentiranja spomenikov, spomeniške elaborate, kartočno urejenost spomenikov, slikovni material, se seznaniti z idejnimi projekti in njihovo problematiko, v povezavi z arhitektom z arhitekturnimi in urbanističnimi elementi graditve, z etnološko-konservatorsko terminologijo, problematiko fotografiranja, filmanja ali drugačne prezentacije gradiva, nauči osnov skiciranja oz. risanja spomenikov, skratka, možnosti je veliko, izbor pa je seveda odvisen od sporazuma med mentorjem in študentom.

b) Pri terenski praksi se študent–praktikant vključuje v trenutno delovno akcijo spomeniško-varstvene službe. Pomembno je, da se, kolikor je mogoče, seznaniti s terenom, z ljudmi, z delom na terenu in z gradivom, ki ga spomeniško-varstvena akcija obsega. Mogoče je pri terenski praksi še bolj potrebna pomoč mentorja, ki je študentu vodič po kraju in v metodi dela. Ker gre za etnološko prakso, naj bi se študent mogoče ne omejil

samo na spomeniško-varstveno popisovanje in opisovanje stavbnih objektov, ampak bi svoje delo razširil tudi na zbiranje materiala, ki ga štejemo kot čisto etnološkega. Z njim lahko študent kompleksneje spozna in kasneje tudi predstavi kulturo obravnavanega kraja. Tako bi bil tudi prehod z etnološkega na tipično spomeniško-varstveno področje manj oster in boleč.

Študent naj bi pri terenski praksi, nekaj s pomočjo mentorja, nekaj iz lastnega opazovanja izvedel:

1. temeljno označbo spomeniškega področja s kratko zgodovino – koliko so zgodovinske prelomnice vplivale na arhitekturno podobo kraja (predvsem prva in druga svetovna vojna),

2. kratko označbo lastnosti arhitekture obravnavanega področja in kompozicije naselij; ambientno ovrednotenje in pejzažni značaj, pomembni kulturni in zgodovinski spomeniki in prizorišča bitk iz obeh vojn,

3. predloge, kako varovati kulturne spomenike in aglomeracije na obravnavanem področju,

4. v popisu naselja in posameznih objektov sestav posameznega naselja, kratko označbo posameznih ambientov, ki jih ustvarjajo stavbne gmote, kratek opis posamezne stavbe, v katerem je navedena višina (pritlično, nadstropno, dvonadstropno poslopje), strešna kritina, proporciji oken, približna označba časa in stila, v katerem je bila stavba zgrajena, in končno kategorizacija – varstveni režim.

Terenska praksa pa se lahko vključi tudi v spomeniško-varstveno akcijo v enem samem naselju. Pri tem gre za naslednje vidike proučevanja:

- natančna lokacija naselja,
- opis lege vasi,
- opis koncepcije vasi in tlorisne mreže (talna zasnova, osrednja komunikacija, dominanta),
- utemeljitev takšne lege in postavitve naselja (strateški namen, varstvo pred vetrovi),
- sakralna arhitektura v vasi,
- vaško življenje (komuniciranje prebivalcev in zbirna mesta, življenje v vasi; kmetje, delavci, upokojenci; gospodarska osnova vasi),
- opis domačij (razporeditev domačij ob glavni vaški komunikaciji, gradbene zasnove in natančen opis domačij: stanovanjske stavbe in gospodarska poslopja).

c) Največkrat poteka praksa študentov etnologije na ZSV tako, da študentje deloma spoznavajo interno delo na Zavodu, občasno pa z mentorjem obiskujejo teren. Seveda se mora v tem primeru program prakse prilagoditi trenutnemu položaju, izbira študija oz. dela, ki naj bi ga praktikant opravil, pa je odvisna od sporazuma med mentorjem in študentom.

3. V zaključni, za študente mogoče najtežji del prakse spada predstavitev na terenu zbranega gradiva, pri katerem je študentu lahko v pomoč mentor, ki mu pomaga pri sistematični ureditvi gradiva, tako da pride to gradivo tudi v arhiv Zavoda, kjer je bil študent na praksi. Pri poročilu o praksi, ki ga študent predstavi na seminarju pred kolegi, bi bilo dobro, da bi podal tudi osebne vtise o praksi, probleme, ki jih v zvezi s prakso čuti in predloge za njih izboljšanje. Praksa naj ne bi bila samo obveza, da študent nekaj naredi in pokaže nekakšne „rezultate svoje raziskave“, oz. čimveč „izpoljenih vprašalnic ali obrazcev“, pač pa mora študenta vzpodbujati k problemskemu gledanju na njegovo bodoče delo in k idejnemu ustvarjanju v zvezi z njim.

Teh nekaj predlogov v poteku spomeniško-varstvene prakse je samo začetek obravnave, ki jo bodo nadaljevali študentje–praktikanti sami. Spremembe in izboljšave, ki

jih bodo predlagali bodo pripomogle k večjemu zanimanju tudi za to področje etnološkega dela tudi med njimi in k večjemu angažiranju spomeniškega varstva v današnji družbi.

I. Miklavčič, 4. I.

OPOMBA UREDNIŠTVA:

Nenehno odpiranje vprašanj o etnoloških vidikih v spomeniškem varstvu je tudi ena od poti, ki naj razjasni mesto in vlogo etnologije na tem področju. Prav zato smo objavili prispevek kolegice Miklavčičeve, čeprav bi o nespornosti njenih pogledov lahko govorili. Upamo, da bo njen prispevek vzbudil zanimanje in seveda diskusijo tudi med tistimi študenti, ki gledajo na vprašanja spomeniškega varstva z drugih in drugačnih vidikov.

poročila ustanov

O DELU V LETU 1976

UDK 06.05 : 39 „1976“

PZE ZA ETNOLOGIJO NA FILOZOFSKI FAKULTETI. Vpis na etnologijo se je v štud. letu 1976/77 ponovno zelo povečal. Od prejšnjega števila 71 rednih in 10 izrednih študentov se je število vpisanih povečalo na 104 redne in 6 izrednih študentov. V prvi letnik se je vpisalo 53 rednih študentov (14 pod A), v drugi letnik 31 (10 pod A), v tretji letnik 17 (6 pod A) in v četrti letnik

V letu 1976 so diplomirali štirje študenti: Boris Hegeduš, Vladimir Knific, Tone Petek in Ivanka Počkar. Meseca junija je magistriral Duša Krnel–Umek, asistentka za narodno etnologijo za pogovorom magistrske naloge Vas kot skupnost na Krasu.

Počitniška praksa za študente je bila organizirana z že ustrejnimi sodelovanjem ustanov. Tretjina praks je bila v okviru PZE: raziskovalni nalogi Vitanje (6) in Galjevica (2), ter etnološki seminar v Prijepolju (7). Drugi dve tretjini praks sta bili v okviru etnoloških in drugih muzejskih ustanov: Slovenski etnografski muzej (7), Dolenjski muzej v Novem mestu (4), Posavski muzej v Brezicah (3), Pokrajinski muzej v Ptujju (4), Murski Soboti (1), Mariboru (1) in Loški muzej v Škofji Loki (1); Inštitut za slovensko narodopisje in Muzejsko društvo Žiri (6), Glasbeno narodopisna sekcija ISN (1) in Zavod SRS za spomeniško varstvo (3). Večina praks se je dobro posrečila, zato bo potrebno sodelovanje še gojiti in način takega dela izpopolnjevati.

V prvi polovici septembra (od 8. do 18.) se je 7 študentov in 4 sodelavci PZE udeležilo mednarodnega etnološkega seminarja v Prijepolju. Seminar je bil namenjen seznanjanju z načinom življenja in ljudsko kulturo kmečke okolice Prijepolja. Terensko delo je potekalo v skupinah, ki so raziskovale gospodarstvo, nošo, stavarstvo in stanovanjsko opremo, družinsko življenje in šege. Udeležence seminarja so domačini sprejeli izredno gostoljubno, zato je kljub nekaterim organizacijskim pomanjkljivostim potrebno poudariti, da nam je seminar odkril popolnoma nov in nepoznan del naše domovine z vsemi njenimi značilnostmi in problemi.

Na PZE so več mesecev potekale priprave za ekskurzijo 12 poljskih študentov in 2 sodelavcev s Katedre Etnografije v Poznanju. V zameno za ekskurzijo po Sloveniji od 20. do 30. septembra bi šli študentje in sodelavci naše PZE na ekskurzijo na Poljsko. Zaradi premajhnih finančnih možnosti na PZE so se sodelavci odločili za organizacijo ekskurzije z materialno pomočjo občinskih skupščin in delovnih organizacij. Pri svojih prošnjah smo v večini primerov doživeli zelo veliko razumevanje. Na ekskurziji so si poljski gostje ogledali etnološke zbirke po muzejih, se srečali s kmečkimi gospodarji na usmerjenih kmetijah, videli več delovnih organizacij in si ogledali naravne in kulturne znamenitosti Slovenije.

Raziskovalno delo je potekalo v okviru že začelih raziskovalnih nalog: Etnološka topografija slovenskega etničnega ozemlja — nosilec Slavko Kremenšek, Galjevica — nosilka Mojca Ravnik, Etnološka topografija Vitanja — nosilca Duša Krnel — Umek in Zmek in Zmago Šmiter ter Slovenska etnološka bibliografija — nosilec Janez Bogataj.

Duša Krnel — Umek

SLOVENSKI ETNOGRAFSKI MUZEJ. V letu 1976 je delovni kolektiv muzeja posvetil glavno skrb urejanju in vzdrževanju muzejskih zbirk, urejanju arhiva in knjižnice, terenskemu raziskovanju in razstavam. K temu naj dodamo še delo v muzejskih depandansah: v muzeju v Goričanah, v Jurčičevem muzeju na Muljavi, v muzeju lončarstva v Podsmreki in v Adamičevi rojstni hiši v Praprečah pri Grosupljem. Za tisk smo pripravili 28. številko Slovenskega etnografa, kjer bo objavljena večina rezultatov opravljenih raziskav.

Iz bivšega uršulinskega samostana v Škofji Loki, kjer ima muzej sedaj skoraj vse svoje predmete, se nam je posrečilo izseliti vse zasebne stranke, ki so občutno ovirale dokončno ureditev prostorov za muzejske namene. V novo pridobljenih prostorih smo delo prezidali stopnišče in zamenjali staro električno napeljavo z novo. Odstranili smo troje mansardnih oken ter kupili les in opeko za obnovo strehe. V Škofjo Loko smo preselili še preostale muzejske predmete iz neprimernih depojev v Ljubljani in večjo zbirko južnoslovenskih noš, ki smo jih prej hranili v začasnih depojih v Goričanah. V Škofji Loki smo začeli postavljati nove police in na njih uredili zbirko gostilniških predmetov tako, da je ta postavitev hkrati lahko tudi občasna razstava predmetov. Uredili in opremili smo nov delovni prostor za kustose, ki bodo občasno delali v Škofji Loki. Delo je potekalo hkrati z rednim vzdrževanjem muzejskih zbirk. Tehnični oddelek muzeja je konserviral in restavriral 70 zahtevnejših lesenih in kovinskih ter 45 tekstilnih predmetov. Poleg tega je bilo v tem oddelku izdelanih 60 polic za depoje in knjižnico. Sodelavci tega oddelka so sodelovali pri selitvah predmetov, pri urejanju depojev, pri postavljanju in podiranju razstav, pri delih v depandansah itd. Naš konservator je skupno s strokovnjaki Zavoda za spomeniško varstvo SRS sodeloval pri snemanju 6 ljudskih fresk v vasi Koprivna na Koroškem. Pomembna pridobitev za tehnično muzejsko službo je nov kombi, brez katerega bi muzej ne mogel uspešno opravljati svojih nalog.

Veliko težav povzroča muzeju pomanjkanje denarja za odkupe muzejskih predmetov. Za to svojo dejavnost dejavnost ne dobiva namreč nobenih namenskih sredstev. Kljub temu pa so se muzejske zbirke v letu 1976 povečale za 234 predmetov. Med pomembnejše nove pridobitve naj navedemo 8 skrinj, med temi eno iz Istre iz 18. stol. in eno s Koroške iz 16. stol. Na Murskem polju smo odkupili 3 vozove in zbirko sodarskih izdelkov, iz okolice Ribnice smo dobili zbirko pletenih predmetov, s Cerkljanskega pa več predilnih naprav. Ob pripravah za razstavo „Gostilne na Slovenskem“ smo dobili nad 100 predmetov, največ starega pivskega posodja in gostilniške opreme. Za izvenevropsko zbirko smo pridobili 9 pomembnih predmetov. Na terenu smo evidentirali za odkup okoli 100 predmetov, največ iz notranje hišne opreme.

Knjižnica se je povečala za 724 novih zvezkov. Od tega smo 600 knjig in revij dobili v zameno za 533 izvodov zadnjega letnika SE. V arhivskem oddelku je bil dosežen največji uspeh pri prepisovanju in urejanju terenskih zapiskov. S pomočjo študentov, ki so bili pri nas na praksi, je bilo v tematsko in krajevno kartoteko vloženi skupaj 7.260 listov (3.630 enot v dvojniku). Gradivo na teh listih je bilo pretipkano v letu 1976. K temu moramo dodati še okrog 300 dokumentacijskih enot v dokumentaciji ljudske umetnosti. Muzejski sodelavci so na terenu posneli 2.300 fotoposnetkov, 400 barvnih diapozitivov in dobili 225 starih fotografij. V okviru priprav za razstavo ljudske umetnosti je bilo napravljenih 1500 fotografij. Od avgusta dalje je redno potekalo delo v foto-oddelku, ki je zaradi porodiškega dopusta kustodinje nekoliko zastalo.

V tem letu smo imeli kar 12 občasnih razstav. Sami smo jih pripravili 8; v Ljubljani so bile: „Savinjsko splavarstvo“ in „Slovenska ljudska kultura“ (obe še iz prejšnjega leta) ter „Način življenja idrijskih rudarjev“. V Goričanah smo pripravili razstave: „Z žlico po svetu“ (še iz leta 1975), „Umetnost ustvarjalcev na drugih celinah“ in „Sri—Lanka“. Z razstavo „Oblike ljudskega

življenja“ smo skupaj z drugimi jugoslovenskimi etnografskimi muzeji gostovali v ZDA, z razstavo „Savinjski splavarji“ pa v Ljubnem. Razstavo „Ljudska umetnost Kosova“ je posredoval Narodni muzej iz Prištine, razstavo „Ljudska umetnost na preslicah“ pa Etnografski muzej iz Beograda. Ambasada ZDA v Beogradu je posredovala razstavo „Tresavci“. V Goričanah sta bili dve gostujoči razstavi: „Grafična umetnost kanadskih Eskimov“ (posredovala jo je Kanadska ambasada v Beogradu) in „Mehiške maske“ (iz Narodnega antropološkega muzeja v Mehiki). Naše razstave si je ogledalo skupaj 58.986 obiskovalcev.

Od raziskovanj, ki so bila povezana bodisi s pripravami razstav, bodisi z objavami naj omenimo gostilne na Slovenskem, Ljudska umetnost, lesne obrti, aja v slovenski ljudski prehrani, lesene strehe, noša na podeželju, Prlekija, življenje Romov v Sloveniji, kultura neuvrčenih držav in afriški nakit. Končana je bila velika raziskava „Medsebojna pomoč na vasi na Slovenskem“ in o tem napisana študija, ki bo služila kot osnova za razstavo.

Skupaj z občino Grosuplje smo si prizadevali rešiti problem Jurčičevega muzeja na Muljavi, kjer lastnik upravičeno hoče preurediti hišo, postaviti garažo in še kaj. Po mnogih posvetovanjih, sestankih, predlogih in načrtih je bilo končno sklenjeno, da s pomočjo občine in KS Slovenije odkupimo celo domačijo, lastniku pa postavimo novo hišo.

V Praprečah smo do proslave 30. obletnice smrti L. Adamiča pridobili v njegovi rojstni hiši še en razstaveni prostor in preuredili celotno razstavo tako, da je poleg literarnega dela prikazano tudi Adamičeva aktivno zavzemanje za napredne sile v času političnega terorja v stari Jugoslaviji, njegov odnos do NOB in tudi na zelo prizadevno zbiranje pomoči novi Jugoslaviji po zadnji vojni.

V Goričanah smo poleg že omenjenih razstav imeli vrsto predavanj, filmskih predstav vodstev in prireditev ter proslavo, posvečeno izgnancem, ki so bili med vojno tu v začasnem priporu. Ob tem je bila tudi posebna razstava o tem koncentracijskem zbirnem centru. Od investicijskih del naj omenimo popravilo žlebov in zasilno popravilo strehe ter naročilo ekspertize pri Zavodu za zaščito materiala in konstrukcij, kako zaustaviti propadanje gradu, ki je bil ob zadnjih potresih precej prizadet.

Muzej je sodeloval z nekaterimi pokrajinskimi muzeji, s PZE za etnologijo na Filozofski fakulteti (12 študentov je bilo v muzeju na praksi), s šolami in drugimi kulturnimi in prosvetnimi ustanovami. Posebej naj omenimo pomoč pri postavitvi muzeja slovenskih izseljencev v ZDA. Muzejski sodelavci so imeli v Ljubljani in drugih krajih skupno 15 predavanj.

F. Šarf

INŠTITUT ZA SLOVENSKO NARODOPISJE, SAZU. Honorarna sodelavka A. Štrubelj je po napotkih dr. M. Matičetova preverjala celoten fond pravličnega gradiva iz inštitutskega Arhiva slovenskih ljudskih pripovedi in ga primerjala z mednarodnim kazalom Aarne—Thompson (The Types of the Folk—Tale, Helsinki, 1961), kar je temeljnega pomena za pripravljajoče se Kazalo slovenskih pravljic, ki ga ima Sekcija za ljudsko slovnost v načrtu. — Prav tako so bila v teku pripravljana dela za temo Slovenske bajke in povedke. Napravljen je bil seznam časnikov in časopisov, ki jih bo še treba ekscerpirati. Vsem muzejem v Sloveniji pa je bila razposlana okrožnica s prošnjo, ali ne hranijo kaj povedčnega gradiva. Najlepše se je odrezal Gorenjski muzej iz Kranja, od koder smo že kar dobili dvaindvajset povedčnih enot. Nekaj jih je bilo pridobljeno tudi po drugih virih/poteh. — M. Matičetov je nadaljeval s terenskim delom v Reziji (Bila, Osojane), posebno dragocena pa je najdba na Njivi, kjer je našel rokopis v dveh zvezkih z enajst nabožnimi besedili iz dvajsetih let našega stoletja; ta bo v pomoč pri predvidenem ugotavljanju dediščine izgubljenih izvirnikov, ki so nastali najkasneje proti koncu 18. stoletja. Pri delu v Reziji je naletel tudi na priložnostno prevajalko iz furlanščine v rezijanščino.

V Sekciji za ljudske šege in igre je Helena Ložar — Podlogar nadaljevala delo pri raziskovalni nalogi Ženitovanske šege na Slovenskem. Gradivo, zbrano z anketo, je bilo do maja 1976 dokončno prepisano na perforirane kartone. Primerjava šeg iz Prekmurja in Porabja je pokazala, da kljub državnim mejni med njima ni bistvenih razločkov. Nato je začela obdelovati gradivo iz Ziljske doline. Pretres dosedanje literature kaže, da so dosedanja, posebno nemška poročila o ziljski svatbi zelo nekritična in neprecizna. Dr. N. Kuret je v okviru naloge Maske na Slovenskem izdelal shemo (94 točk) za sistematično členitev področja mask

na splošno, za kar ni imel nobenega domačega ali tujega vzorca. Nastavil je dve začasni kartoteki: a) razčlenjenega gradiva o maskah, b) tipološko, ki obsega vse doslej evidentirane tipe mask na Slovenskem (zoomorfne, antropomorfne idr.). Hkrati je dopolnjeval krajevno kartoteko, v kateri je bilo konec l. 1976 552 krajev, iz katerih so zbrani bolj ali manj popolni podatki o maskah, le da je med njimi zamejstvo bolj slabo zastopano. Poleg tega je že obdeloval posamezne teme s tega področja in o njih predaval ali pripravil razprave za tisk. Pod njegovim vodstvom je bila v spomin 150-letnice smrti A. Š. Drabosnjaka pripravljena razstava o njem v Prešernovi dvorani SAZU in nato prenešana v Celovec, Maribor in Ravne na Koroškem. Ob tej priložnosti dopolnjeno gradivo je bilo soliden temelj za Drabosnjakov arhiv, v katerem naj bi bila zbrana vsa dokumentacija o njem. Po navodilih dr. N. Kureta ga je uredila tajnica Inštituta Marta Koren. V inventarno knjigo je bilo do konca l. 1976 vpisanih 183 enot.

V Sekciji za materialno kulturo je bila glavna skrb posvečena pridobivanju gradiva o občasno naseljenih bivališčih pastirjev, planšarjev, poljedelcev, vinogradnikov, ribičev, drvarjev in oglarjev in urejanju zbrane dokumentacije. Zato je dr. T. Cevc obiskal čez petnajst krajev in tako sta se fototeka in diateka povečali za čez štirideset posnetkov pretežno pastirskih bivališč. S pomočjo Narodne in študijske knjižnice v Trstu je bilo pridobljeno gradivo o pastirskih in poljedelskih zavetiščih na slovenskem Krasu in v tržaški okolici, s sodelovanjem Goriškega muzeja in s strokovno pomočjo arhitekta V. Kopača pa tehnična dokumentacija štirih „hišk“ iz okolice Koprive. — Na pobudo za Madžarske je dr. T. Cevc pripravil za madžarsko strokovno revijo oris pastirskih zavetišč na slovenskem alpskem in kraškem področju. Predmet njegove študijske obdelave so bile tudi otroške igrice „buše“ — za ped velike lesene figurice govda; pregled povojnega proučevanja gromotne kulture na Slovenskem in predstavitev sodobnih etnoloških pogledov nanjo pa je strnil v prispevku „Etnološka pričevalnost materialne kulture“ (v tisku).

Knjižnični fond se je povečal za 369 knjig in 304 zvezke revij in časopisov.

Večina sodelavcev ISN je sodelovala tudi pri pripravi geselnika za področje etnologije za Enciklopedijo Slovenije (pripravljiva MK), vsi pa so sodelovali tudi v raznih družbenih in strokovnih organizacijah. Posebej je treba omeniti štirimesečno strokovno izpopolnjevanje Sinje Zemljič—Golob v etnološki dokumentaciji v Musee des arts et traditions populaires v Parizu.

Več o delu ISN je v Letopisu SAZU za leto 1976 (v tisku), od koder so tudi pričujoči podatki.

M. Stanonik

SEKCIJA ZA GLASBENO NARODOPISJE ISN SAZU.

Raziskovalni in drugi delovni program za 1976 je obsegal tri glavne naloge ali skupine nalog glede na značaj dela v sekciji.

I. Terensko raziskovanje z zbiranjem gradiva na še neraziskanih ali malo raziskanih predelih slovenskega etničnega prostora. Raziskave med slovensko manjšino na avstrijskem Koroškem so večletni delovni projekt. V prvi fazi (l. 1976, z vključenim januarjem 1977) je bilo terensko delo usmerjeno v Ziljsko dolino. Kljub mnogim težavam je bilo zbrano sorazmerno bogato gradivo podatkov, predvsem z etnomuzikološkega in koreološkega področja (51 terenskih dni, ok. 18 ur magnetofonskih posnetkov). — Druga terenska raziskava je obsegala južno-zahodni del Pohorja, severno od Vitanja, ki je središče tega predela. Skupina štirih raziskovalcev je v 15 dneh zbrala 490 glasbenih enot poleg 105 obširnejših podatkov o petju, plesih, ljudskih glasbilih itd. — Manjša 8-dnevna raziskava je bila opravljena na Gori, tj. skupina naselij na visoki planoti nad Vipavo. — Bogato gradivo je prinesla tudi 4-dnevna sondažna raziskava na notranjskem Krasu pod Snežnikom (Juršiče, Podgraje, Kutežovo). — Poleg tega je bilo 10 enodnevnih ekskurzij ob posebnih prilikah za snemanje posameznih pevcev ali skupin.

II. Dokumentacija, transkribiranje, analiza in klasifikacija starejšega in v novejšem času nabranega gradiva. Pokazala se je potreba, da se pozorno proučijo rokopisne zbirke pesmi (besedil) iz prve polovice 19. stoletja v NUK, Ljubljana. Veliko tega gradiva namreč še ni bilo znano Štreklju in zato ni bilo upoštevano v njegovi veliki zbirki. Podrobno sta bila analizirana Ms. 434 in Ms. 472, ki večinoma obsegata rokopise Miha Kastelca; pri tem se je izkazalo, da je Korytko tudi sam zapisoval pesemska besedila neposredno od pevcev, kar doslej v ustrezni literaturi še ni bilo upoštevano. — V tem letu se je začelo precej obsežno delo za katalogizacijo še neobjavljenih pesemskih besedil

iz 170 rkp. zbirk, ki so bile Štreklju in Glonarju izročene ali naknadno poslane pred pripravami oz. med njimi za njuno veliko zbirko. Za klasifikacijo in katalogizacijo je bilo pripravljeno 3527 takih neobjavljenih pesmi. — M. Ramovš je kot etnokoreolog izdelal klasifikacijo slovenskih ljudskih plesov na podlagi zunanjih koreografskih značilnosti; temu bo sledila klasifikacija na snovi podrobnejše strukturne analize.

III. Referati, članki in študije, pripravljene za objavo. Že objavljeno v letu 1976:

Dr. Z. Kumer: (Ured.), Jahresbibliographie der Volksballadenforschung No. 5. 1975, Ljubljana 1976. (sourednika Rolf W. Brednich in J. Dittmar. Dr. V. Vodusek je bil sourednik pri objavah v seriji „Etnološka topografija slovenskega etničnega ozemlja“ (v l. 1976 objavljeno šest knjižic: Uvod—Poročila; vprašalnice I, II, IV, V, VI).

Referati na raznih znanstvenih posvetovanjih v Jugoslaviji ali tujini: „Versuch eines Entwurfes des europäischen Balladentypenindex“ (Z. Kumer) — „Slovenska ljudska balada“ (Z. Kumer), prevedena tudi v nemščino in prirejena za objavo v Jahrbuch für Volksliedforschung pod naslovom „Slowenische Volksballade“. — „Les bergers Slovènes et leurs instruments“ (J. Strajnar). — „Labile Intonation einiger Intervalle in der Volksmusik in Rezija“ (V. Vodusek). — „Ljudska glasba v radijskem programu“ (J. Strajnar). — „Ljudska pesem in njena življenjska vloga danes“ (M. Terseglav).

Članki pripravljani za objavo v naslednjih številkah „Traditiones“: Pesem nočnega čuvaja na Slovenskem (Z. Kumer), Ples ob zimskem kresu (M. Ramovš), Neznani Vrazovi zapisi in drugo gradivo (V. Vodusek). — Za etnološko topografijo slovenskega etničnega ozemlja so bile pripravljene tri nadaljne vprašalnice: Ples (M. Ramovš), Znanje o vremenu (M. Terseglav), Glasba (V. Vodusek). Zadnji je tudi prispeval poročilo o topografskem delu prejšnjega Glasbeno narodopisnega inštituta do 1972 ter sedanje sekcije v letih 1972—1974.

ETNOLOŠKI ODDELEK GORENJSKEGA MUZEJA V KRANJU. Etnološki oddelek pri Gorenjskem muzeju v Kranju je v letu 1976 nadaljeval z zbiranjem gradiva o planšarstvu v Bohinju in sicer v vaseh: Česnjica, Nemški rovt, Boh. Bistrica, Lepence, Jereka in Podjelje. Poleg ljudskega izročila je bilo zbrano tudi arhivsko gradivo in nad 80 fotografskih dokumentacij. V okviru te akcije je bilo arhitektonsko tehnično dokumentiranih tudi 5 planšarskih objektov; pastirski stan in tamar za živino na planini Javornik (v celoti), enocelčni pastirski stan na planini Zajamniki (v celoti) ter dvocelčni zidan stan in hlev na planini Zajamniki (delno).

V okviru akcije Gornjesavska dolina je bil posnet film Podkoren — naselje in arhitektura v tehnični realizaciji Naška Križnarja. (Letos imamo namen — v okviru možnosti seveda — dopolniti filmsko dokumentacijo ljudske arhitekture v Dolini z notranjimi ambientni podkorenskih hiš, razen tega pa tudi z dokumentacijo pomembnejših objektov v drugih dolinskih vaseh).

Akcija Arhitekturne meritve se, kot kaže, nagiba k zatonu; lani je nakazala sredstva le KS Kranj. Za dokumentacijo je določena baročna kašča na Jezerskem (delo ni končano).

Pri terenskem delu je bilo za muzej pridobljenih nad 100 etnoloških predmetov; največ v Bohinju in v vaseh Plavški rovt in Prihodi.

Etnolog je sodeloval z Zavodom za spomeniško varstvo v Kranju pri izdelavi predloga za spomeniško zavarovanje planinskih ambientov in planšarskih naselij v bohinjskih gorah. V organizaciji Zavoda za spomeniško varstvo v Novi Gorici je sodeloval tudi pri preverjanju stanja in dokumentaciji etnološko pomembnih objektov na potresnem območju v vaseh v okolici Kobarida.

V okviru razstavne dejavnosti je bila pripravljena razstava Poslikano pohištvo na Gorenjskem v Šivčevi hiši v Radovljici. V sodelovanju z Goriškim muzejem sta bili organizirani dve izmenjalni razstavi: Goriški muzej je gostoval v Kranju s svojo razstavo: Zasilna bivališča na Goriškem in Tolminskem po potresu 1976 — razstava je bila postavljena v stebriščni dvorani v Mestni hiši, Gorenjski muzej pa je v salonu Meblo gostoval s svojo razstavo: Kmečka naselja in arhitektura v Dolini.

Interno delo je bilo v preteklem letu usmerjeno v urejanje depojske zbirke in inventarizacijo. Pridobljen je prostor za zbiranje gradiva, ki prihaja s terena, začeli smo z načrtno preparacijo predmetov, inventariziranih je bilo nad 300 predmetov.

Anka Novak

LOŠKI MUZEJ, ŠKOFJA LOKA. INVENTARIZACIJA PREDMETOV. V letu 1976 je bilo inventariziranih — v inventarno knjigo in na kartotečne liste — 345 predmetov. Pridobljenih predmetov v tem letu je bilo 313 od tega 211 odkupljenih v znesku 11.149.— dinarjev in 102 darovana. Prevladujejo predmeti v zvezi s preurejanjem v zbirkah „Klobučarstvo“ in „Čipkarstvo“. Naknadno je bilo inventariziranih 32 klobučarskih predmetov, ki so bili prineseni leta 1949 v varstvo.

UREDITEV PODATKOV o materialni kulturi. Prevladujejo podatki v zvezi z glavninarstvom in klobučarstvom (nadaljevanje iz leta 1975) ter čipkarstvom — po arhivskih in terenskih zapiskih.

UREDITEV FOTOGRAFIJ — vpis 239 fotografij s poudarkom na klobučarstvu in čipkarstvu ter sistematična porazdelitev 515 fotografij v zvezi z nalogo: „Gorenja vas z okolico“.

UREDITEV 176 NEGATIVOV.

DEPONIRANJE. Tehnično delo — ustrezno zavarovanje drobnih predmetov ljudske umetnosti — grafične predloge — (420 kosov), odličkov modelov loškega kruhka iz papirnate mase (169 kosov) ter vzorcev in čipk (228 kosov).

PREPARIRANJE PREDMETOV nabavljenih v letu 1976.

PRAKSA ŠTUDENTA 3. letnika FF—PZE za etnologijo v avgustu (ogled zbirke, inventarizacija odbranih predmetov v kartotečne liste, motivna ureditev in deponiranje modelov za mali kruhek; terensko delo v Škofji Loki v zvezi s prehrano (na podlagi vprašalnic etnološke topografije) in v Žireh o čipkarstvu (sestava vprašanj na podlagi objavljene literature).

SNEMANJE RTV Ljubljana v sitarski zbirki za izobraževalno oddajo. Izsledki raziskave o glavninarstvu OBJAVLJENA v Loških razgledih XXIII. PRIPRAVE v zvezi z raziskovalno nalogo Gorenja vas z okolico. Delo priprav na podlagi leksikonov, razgovorov, ogledov ter največ s sodelovanjem kustosa Demšarja, ki raziskuje arhivsko gradivo za to nalogo.

ZBIRKE. Za preureditev zbirke „Klobučarstvo“ in „Čipkarstvo“ je gradivo zbrano (predmeti, fotografije, besedila). Žal zbirki še nista preurejeni zaradi zavlačevanja mizarja (vitrine, panoji, podstavki).

Ureditev besedil in fotografij v zbirkah „Sitarstvo“ „Poljedelstvo, živinoreja, prehrana in promet“ ter „Stavbarstvo“.

ZUNANJE DELO. Pregled matičnih knjig v zvezi z raziskavama o glavninarski in klobučarski obrti za območje Škofja Loka, Stara Loka in Homec pri Kamniku v Nadškofijskem arhivu v Ljubljani ter pregled dokumentov v Državnem arhivu in Ljubljani in Zgodovinskem arhivu, oddelku v Škofji Loki.

Terensko delo v Puštalu (glavninarstvo), v Škofji Loki (klobučarstvo), v Davči, Goropekah, Žireh in Puštalu (čipkarstvo), v Gorenji vasi, Dolenji in Gorenji Dobravi ter Dobravščah (raziskovalna naloga).

RAZGOVORI, NAPOTKI, ZAPISI IN DRUGO DELO S STRANKAMI.

Meta Sterle

ETNOLOŠKI ODDELEK POKRAJINSKEGA MUZEJA V MARIBORU. Delovno mesto kustosa za etnologijo je bilo zasedeno s 1. 7. 1976. Delo kustosa pripravnik je obsegalo v glavnem skrb za vzdrževanje zbirke, depoja, urejanje inventarne knjige in kartoteke ter doslej neurejene fototeke in negativoteke.

Etnolog je naredil idejni načrt za postavitev stalne etnološke zbirke v Gornji Radgoni, ki je bila odprta 26. nov. preteklega leta. Zbirka, nameščena v starem špitalu, obsega preko 100 razstavljenih predmetov, ki so bili zbrani v bližnji okolici G. Radgone. Žal pa o nobenem predmetu ni bilo na voljo ustrezne dokumentacije, kar je sploh negativna stran ljubiteljskega zbiranja.

Poleg tega je etnolog sodeloval z Zavodom za spomeniško varstvo Maribor in sicer od 26. 10. do 5. 11. 1976 pri dokumentaciji etnoloških spomenikov na širšem območju Maribora, ki je bila potrebna Zavodu za urbanizem Maribor. Terensko delo je v letu 1976 zaradi urejanja zbirke, fototeke in negativoteke izostalo. Kljub temu pa je etnolog priložnostno obiskal nekatere kraje, kjer bo v prihodnjih letih tekla načrtna etnološka obdelava (Duh na Ostrem vrhu, Fram in mestni predel Studence v Mariboru). Zbiranje arhivskega gradiva in literature za navedene kraje je v teku.

Kustos pripravnik se je seznanil tudi z delom bližnjih muzejev (Ptuj, Murska Sobota). Od 8. do 18. sept. preteklega leta se je udeležil mednarodnega srečanja etnologov in študentov etnologije „Seminarium ethnologicum“ v Prijepolju.

Stanje etnološke zbirke ob koncu leta 1976: od 1514 predmetov, kolikor je vpisanih v inventarni knjigi, jih je 534 nameščenih v stalni zbirki, drugi so v muzejskem depoju. V fototeki je 1546 urejenih in ustrezno dokumentiranih terenskih fotografij in okrog 400 še neurejenih. Negativoteka šteje 3359 črno-belih in barvnih negativov. Terenski arhiv vsebuje le gradivo s področja Pohorja in Prekmurja, ki je bilo zbrano v letih 1954 do 1958. Za poznejše obdobje terenski arhiv ni urejen, ampak so posamezni zapiski zbrani v zvezkih, ki so nečitljivi in za obdelavo neuporabni.

Od 1. 7. 1976 do konca leta je muzej pridobil 5 novih predmetov, žal pa je načrtno zbiranje otežkočeno zaradi neprimernih prostorov v depoju. S preureditvijo depoja, ki je v teku, bo rešen tudi ta problem.

Tone Petek

ETNOLOŠKI ODDELEK GORIŠKEGA MUZEJA V NOVI GORICI. Goriški muzej deluje na območju štirih občin: Nova Gorica, Tolmin, Ajdovščina in Sežana. Od 1. marca 1976 je v muzeju zaposlen spet en sam etnolog.

RAZSTAVE:

Zasilna bivališča na Tolminskem in Goriškem po potresu. (Nova Gorica, Sežana, Kranj)

Kmečka naselja in arhitektura v Dolini. (Gostujoča razstava Gorenjskega muzeja iz Kranja.)

TERENSKE RAZISKAVE:

Kanalski Kolovrat (Idrsko). Namen raziskave je etnološka razstava s poudarkom na vsakodnevni migraciji s tega obmejnega področja, kjer prevladujejo mešana, delavsko—kmečka gospodinjstva.

Breginjski kot. Po septembrskem potresu, ko je bilo odločeno podiranje Breginja, je GM pričel veliko odkupno (spomeniško varstveno) akcijo, zlasti zbiranje notranje opreme. Hkrati pa je teklo anketiranje in dokumentiranje ljudsko kulturnega dogajanja. Namen raziskave je etnol. razstava, ki bi prikazovala stari in novi Breginj hkrati.

Obe terenski raziskavi se nadaljujeta še v letu 1977.

ZBIRKE:

Matična zbirka na gradu Kromberk je bila ukinjena zaradi zastarelosti in nadomeščena z eno občasni etnoloških razstav. Trentarska muzejska zbirka je bila v letu 1976 spremenjena in dopolnjena. Tolminska muzejska zbirka je po potresu okrnjena zaradi gostovanja Gimnazije v muzejskih prostorih. Gregorčičeva rojstna hiša na Vrsem, kjer je tudi manjši ljudsko kulturni ambient, je zaradi popravila potresnih poškodb od novembra do nadaljnjega zaprta za obiskovalce. Zbirka Kraška hiša v Štanjelu nemoteno deluje. V letu 1976 je bila dopolnjena z novimi eksponati. Nadaljujejo se priprave za stalno zbirko ljudske kulture na področju na katerem deluje GM, v gradu Dobrovo v Brdih. V letu 1976 je bilo tam urejeno glavno skladišče etnol. eksponatov in začasna preparatorska delavnica. V letu 1977 bo etnološki oddelek brez prostorov za občasne razstave, ker bo grad Kromberk najbrž celo leto zaprt zaradi gradbene sanacije potresnih poškodb in drugih obnovitvenih del.

DRUGO:

Lansko leto je etnolog dokončal nalogo pri RSS (Filmografija slovenskega entološkega filma). O tej temi je predaval tudi študentom etnologije na Filozofski fakulteti. Sodeloval je pri izdelavi vprašalnic za Etnološko topografijo slovenskega etničnega ozemlja. S predavanjem o ljudski noši na Krasu je pomagal prirediteljem folklorne povorke v Dutovljah. Skupaj z drugimi delavci GM je ocenjeval potresno škodo na kulturnih spomenikih na Tolminskem in Goriškem. Za posvetovanje SED v Mariboru je pripravil referat o slovenskem etnološkem filmu. Etnološki oddelek GM je v letu 1976 vzpostavil tesno (dolgoročno) sodelovanje z delavci ISN pri SAZU, zlasti pri preučevanju planšarstva in z Gorenjskim muzejem pri izdelavi etnoloških filmov.

Naško Križnar

ETNOLOŠKI ODDELEK POKRAJINSKEGA MUZEJA V PTUJU. Z ureditvijo kletnih prostorov bivše grajske žitnice, ki so imeli že prvotno funkcijo vinske kleti, so bili dani prostorski pogoji za ponovno postavitev vinarske zbirke, ki je bila leta 1940 postavljena v mestnem stolpu ob Dravi in kjer je ostala do leta 1963.

Namen zbirke je v štirih velikih obokanih dvorah prikazati delo v vinogradu, prešanje grozdja, zorenje mošta, sodarsko delavnico, vskladičenje vina in vinoč. Pri postavitvi zbirke so sodelovali tudi študentke etnologije: Dušana Murko, Karmen Müller, Breda Horvat in Vesna Šmid. Ob otvoritvi (8.8.1976) je izšel katalog Gorice in vino ter brošura z enakim naslovom, v kateri posamezni avtorji opisujejo zgodovino vinogradništva na Slovenskem Štajerskem (Ivo Zupanič), nekaj geografskih značilnosti vinogradništva v SV Sloveniji (Borut Belec), cepjarstvo in trsnicarstvo (Majda Čeh), zgodovinski razvoj vinarstva na Slovenskem Štajerskem (Anton Skaza), viničarstvo (Vladimir Bračič) in viničarje (Jožef Čuš).

Etnološki oddelek je v marcu leta 1976 pripravil razstavo Vlakno in izdelek, ki je prikazovala način izdelave tkanin, njihovo uporabo ter ročna dela žensk iz ptujske občine. Tudi to razstavo je spremljal katalog.

Oddelek je sodeloval z nekaj predmeti iz vinarske zbirke in predmeti iz Etnografskega muzeja v Beogradu tudi na vinskem sejmu v Ljubljani, kjer so dopolnjevali prikaz pridelovanja in porabe vina pri nas in po svetu.

Za raziskovalno nalogo Etnološki oris Rodnega vrha so bili zbrani statistični podatki o štetjih prebivalstva.

Terensko delo je bilo usmerjeno predvsem na zbiranje predmetov za vinarsko zbirko ter seveda tudi drugo gradivo. Tako je bilo nabrano na področju Slovenskih goric, Haloz, Ptujkega in Dravskega polja čez 700 predmetov, 631 pa jih je bilo pripravljanih in nato inventariziranih.

Stalna etnološka zbirka, ki je že nekaj let zaprta, je bila prenešana v depo, kjer bo spravljena do končanja obnovitvenih del v žitnici. Ta so se v letu 1976 nadaljevala, zaradi dotoka sredstev, ki jih je odobrila Kulturna skupnost Slovenije.

Podobno kot v preteklih letih, so bili dokumentirani (fotografirani) sejmi v Ptuj, kurentovanje, posamezne hiše, šege ob praznikih, delo v vinogradu itd.

Čeh Majda

VZDRŽEVANJE MUZEALIJ — V mizarski delavnici se vršijo manjši posegi, predvsem na lesenih predmetih. Doslej se je konserviralo lesene predmete le po postopku z namakanjem v kemikalije. Ker je ta postopek že zastarel in ker se predmetov v depolu, čeprav so dobro pobrisani, zaradi premalo zračnosti loteva plesen — je neustrezen. Pri postopku prepariranja postopno prehajamo na uničevanje insektov v lesu s plinom v plinski komori, zato smo kupili plinsko komoro.

V konservatorski delavnici se rja na kovini odstranjuje s suhim usmernikom s postopkom elektrolize. Tako se odstranjuje rja le iz grobih železnih etnografskih predmetov. Za konservacijo, restavracijo vseh arheoloških, kulturno-zgodovinskih, zgodovinskih in morda še drugih predmetov, se bomo morali tudi v prihodnje naslanjati na usposobljene strokovne delavnice naših centralnih republiških ustanov.

Muzealije so bile shranjene v dveh neprimernih (mrzlih in vlažnih) prostorih — depojih. Vsi očiščeni in konservirani predmeti so se prenesli v tri suhe prostore, v drugem nadstropju in razstavili na nove police. Veliki etnografski predmeti kot npr. preše, stope itd. so razstavljeni pod odprtimi arkadami v pritličju grada v M. Soboti. Vsi ti veliki predmeti naj bi bili vključeni v regionalni muzej na prostem.

Pri urejanju depojev smo izločili nekaj predmetov, ki so dotekli v muzej brez vsakršnih podatkov. Osemindeset lončarskih izdelkov smo podarili muzejski zbirki v Lendavi, dvajset lončarskih izdelkov v aranžerske namene za izložbe v blagovni hiši „Blagovnici“ M. Sobota in deset lončarskih izdelkov Slovenskemu etnografskemu muzeju v Ljubljani. Nekaj večjih konserviranih muzealij (skrinja, kolovrati, krnice, lampe in likalniki) pa smo tem ustanovam odstopili za simbolično odškodnino.

Poleg internega dokumentarnega in raziskovalnega dela je bila v poletnih mesecih dejavnost osredotočena na vodstvo po etnografskem oddelku muzeja, ki si ga je ogledalo 6692 obiskovalcev, od tega 30 skupin, v katerih je bilo 497 obiskovalcev.

Vlasta Koren

POROČILO O DELU ETNOLOŠKEGA ODDELKA POKRAJINSKEGA MUZEJA V MURSKI SOBOTI. RAZISKOVANJA. Meseca marca, maja in junija je potekala desetdnevna topografska akcija, ki jo je vodil kustos muzeja. Pri terenskem delu so sodelovali občasni strokovni sodelavci.

Pregledane so bile vasi: Adrijanci, Križevci, Domanjševci, Kuštanovci, Nuskova, Vaneča, Dolina, Selo, Kobilje in Fokovci. V tehnični dokumentaciji je zajet predvsem tloris temeljev, tloris pritličja, prečni prerez vzhodne in zahodne fasade, domačije v vasi Selo št. 77. Tehnično dokumentacijo je izdelala na terenu absolventka arhitekture tov. Pajtler Alenka iz M. Sobote.

V okviru topografske akcije je bila opravljena tudi tehnična dokumentacija najstarejše kleti v predelu „Ujtomas“ v Lendavskih goricah. Tov. Horvat Avgust, gradbeni tehnik iz Lendave je na predpisane obrazce za topografijo ljudske arhitekture vpisal tehnično situacijo terena, tloris kleti, prerez, fasado, detajle in konstrukcijske detajle. Z vso vneto in požrtvovalnostjo je sestavil še tehnično poročilo, opravil kopiranje, meritve na terenu, za kar zaradi skromno odmerjenih sredstev ni prejel primerne plačila.

Izdelanih je tudi 18 prostoročnih risb omenjenih kleti, ki so delo akademske slikarke Kiraly Suzane iz Lendave.

ARHIVSKI ODDELEK je s pridobitvijo dveh novih kartotečnih omar dobil možnosti za shranjevanje in za razvrstitev kartotečnih listov terenskega gradiva in muzealij po stvarnem, krajevnem in časovnem načelu.

ODKUP ETNOGRAFSKIH PREDMETOV: V svojem srednje-ročnem programu si je Pokrajinski muzej v Murski Soboti začrtal kot eno osrednjih nalog tudi razširitev etnografske zbirke. Del predvidenih nalog smo uresničili v letu 1976. Kupili smo kupinarske naprave. Kupinarstvo je bilo posebno močno razvito v Renkovcih in okolici, zato so tam še ohranjeni pripomočki, ki so služili nekdanjim nakupovalcem. V Turnišču se je odkupila kompletna zbirka orodja in opreme čevljarske delavnice. Ta dejavnost je v tem kraju prerasla v močno obrtništvo in novejši čas se je tam razvila čevljarska industrija. Prav tako se bo muzej v prihodnje postavljal s kompletno opremo sotlarske (jermenarske) delavnice. Novost je tudi zbirka opreme, ki predstavlja dejavnost Romov. Moški iz te skupine naših prebivalcev so se pogosto ukvarjali s popraviljem dežnikov, brušenjem nožev, krpanjem loncev... V odkupovalni akciji smo torej skušali dopolniti opremo dejavnosti, ki so navzven morda nekoliko manj znane kot lončarstvo, vendar se je v preteklosti z njimi ukvarjalo precej naših ljudi.

KRAŠKA MUZEJSKA ZBIRKA, POSTOJNA. Konec julija in v začetku avgusta je v okviru počitniške terenske prakse pri nas delal študent etnologije ob delu tov. Miran Karbič pod mentorstvom tov. Duše Krnel—Umekove.

V vasi Orehek pri Postojni je v okviru svoje teme „Stavbarstvo in notranja stanovanjska oprema“ evidencial, opisal in narisal devet domačij in eno stanovanje. Prekopiral je enajst letnic in okrasov, vklesanih v kamnite okenske okvire oziroma oboke vhodnih vrat ter v vasi napravil dvestošestnajst črno-belih in dvajset dia-posnetkov. Za etnološko zbirko je pridobil tudi sedem etnoloških predmetov.

Vse gradivo je pri nas, vendar je treba fototeko in diateko še urediti. Dali bomo natisniti fototečne liste za etnološko fototeko.

Drugo delo se je omejilo na redno vzdrževanje razstavljenih predmetov etnološke zbirke.

Miran Karbič

POKRAJINSKI MUZEJ, KOPER. V letu 1976 nismo opravili nobenega dela na področju etnologije. Naš zavod je namreč že od leta 1970 brez tega kadra.

Pokrajinski muzej Koper je sodeloval le pri organizaciji terenskega dela in predavanja dr. Marije Makarovičeve iz Slovenskega etnografskega muzeja.

Dr. Makarovičeva je v okviru svojih nalog oz. programa proučevala ljudsko medicino ter v Pregari predavala o svoji raziskovalni nalogi, ki jo je opravila v tej vasi.

Salvator Žitko

POKRAJINSKI MUZEJ, CELJE. V letu 1976. je bilo v etnološkem oddelku potrebno do kraja urediti fototeko, ki je sedaj dopolnjena s krajevno in predmetno kartoteko fototečnih listov.

Nadaljevali smo z odkupovanjem predmetov za izpolnjevanje naše zbirke, kot so: lončene in kovinske posode, mizarsko, kolarsko in čevljarsko orodje itd. Večina predmetov je bila odkupljena na Kozjanskem. Predmeti so v dobrem stanju, zato restavratorski posegi niso bili potrebni, konservatorsko pa je bil obdelan en predmet.

Izdelana je bila tehnična dokumentacija stanovanjskih hiš in gospodarskih poslopij na Paškem Kozjaku, ki je potekala leta 1973/74 in še ni končana.

Meseca aprila je bila v Likovnem salonu v Celju razstava: „Zanimivosti iz naše etnološke zbirke“. Razstava sodi v krog priprav za postavitve stalne etnološke zbirke v pritličju Stare grofije. Zbirka naj bi bila odprta ob 100-letnici ustanovitve muzeja, to je leta 1982. Ker se je zanimanje zanjo povečalo upamo, da bodo predvidene zbirke do tega roka res postavljene.

Vlado Šlibar

DOLENJSKI MUZEJ, NOVO MESTO. Leta 1976 se Dolenjskemu muzeju ni posrečilo razpisati delovno mesto kustosa-etnologa, zato je delo v oddelku potekalo s pomočjo zunanjih sodelavcev.

Redno muzejsko delo je obsegalo dopolnjevanje fototeke, zapisov in pridobivanje gradiva na terenu.

TERENSKO DELO

Skupina študentov etnologije je v času od 1. do 10. julija 1976 opravila pod vodstvom mentorja etnologa Janeza Bogataja, raziskave mlinov in žag na reki Mirni in njenih pritokih: Bistrica, Jeseniščica, Zabrščica, Sotla, Sklepnicca, Gradiški potok in Potok.

Evidentiranih je bilo 52 objektov (mlinov, žag in kovačij), od katerih stalno ali začasno dela le še 9.

Terensko gradivo obsega poleg terenskih zapisov tudi 35 tlorisov, 313 črno-belih fotografij, 25 dia-posnetkov ter nekaj predmetov.

Odkupljena je bila baročna lesena plastika sv. Jere z Gorjancev. V restavratorski delavnici Zavoda za spomeniško varstvo SRS v Ljubljani je bila konservirana lesena plastika sv. Gala.

Muzej je svoje zbirke povečal za: 49 predmetov, 403 fotografije, 333 negativov, 25 dia-posnetkov, 268 terenskih zapisov in 32 risb.

Slavka Ložar

BELOKRANJSKI MUZEJ, METLIKA. Belokranjski muzej v letu 1976 še ni imel svojega etnologa in je zaradi drugih nujnih del v muzeju delo na etnološkem področju počivalo. Vendar je bila vsa etnološka zbirka v treh razstavnih sobah na novo postavljena in prav tako so bili urejeni depoji. Prepariranih in zaščitenih je bilo precej predmetov. Etnološka zbirka se je povečala za deset eksponatov in je ob koncu leta 1976 štela 1594 predmetov.

Jože Dular

OBVESTILA

24. kongres Zveze duštev folkloristov Jugoslavije bo predvidoma od 4.10. do 8.10. 1977 v Piranu.

Plenarne teme bodo naslednje:

1. Ljudska kultura na Slovenskem Krasu.
2. Odsevi socialnih razmer v ljudski kulturi.
3. Razmerje med folkloristiko in etnologijo.
4. Tovariš Tito v ljudski ustvarjalnosti NOB, revolucije in obnove.

15. posvetovanje etnologov Jugoslavije in redna skupščina ZEDJ bo v Novem Pazarju med 19.9. in 23.9. 1977. Okvirni naslovi tem:

1. Tema kraja – Novi Pazar
2. Sodobni etnični procesi v Jugoslaviji (migracije, formiranje etničnih skupin ipd.)
3. Kolektivni ljudski zbori in prazniki (vašari, sejmi, proslave . . .) – tradicija, transformacija in inovacije.

BIBLIOGRAFIJA

UDK 016:39 „1976“

BIBLIOGRAFIJA NALOG ŠTUDENTOV PZE ZA ETNOLOGIJO V LETU 1976

Okrajšave: P – proseminarska naloga, S – seminarska naloga, D – diplomska naloga.

POLJEDELSTVO

1. Irgl Ivan: Poljedelstvo na Kogu po drugi svetovni vojni. P. Tipkopolis. 14. str.

ŽIVINOREJA

2. More Jasna: Vloga in pomen prašičereje v vasi Kronovo na Dolenjskem od prve svetovne vojne do danes v okviru prašičereje na Slovenskem. P. Tipkopolis. 10 str., priloge.

LOVSTVO

3. Berce Branka: Lov in način življenja lovcev v Lovski družini Ribnica. S. Tipkopolis. 34 str., priloge.

ROKODELSTVO IN OBRT

4. Delak Zvezda: Delo fижakarjev in čolnarjev na Bledu. P. Tipkopolis. 19. str., priloge.
5. Jugovec Inja: Lončarska obrt v Ptujju in njena aktualnost. P. Tipkopolis, 18 str., priloge.

GOZDNO GOSPODARSTVO

6. Kušar Olga: Delo v gozdu kot glavni ali dodatni vir zaslužka Rovtarjev od zadnjih desetletij 19. stoletja do leta 1975. S. Tipkopolis. 37 str., priloge.

TRGOVINA

7. Arh Mojca: Trgovina v Tomišlju pri Igu. S. Tipkopolis. 25 str.
8. Gorup Ino: Sejmarstvo v Ptujju. S. Tipkopolis. 21 str., priloge.

PREHRANA

9. Murko Dušana: Prehrana na Planini pod Golico. P. Tipkopolis. 27 str., priloge.

SOSEDSTVO

10. Rode Marijan: Medsebojni in sosedski odnosi v Žužemberku. S. Tipkopolis, 37 str., priloge.

DRUŽBENE ORGANIZACIJE

11. Kavčič Milojka: Primerjava načina življenja v sokolskih društvih Mariborski Sokol – Maribor Matica in Studenci. S. Tipkopolis. 66 str., priloge.

PRIJATELJSTVA, POZNAVSTVA IN KLIKE

12. Juhart – Thaler Breda: Sklepanje prijateljskih zvez v centru Ljubljane od leta 1946 do danes. P. Tipkopolis. 58 str.

ŠEGE

13. Kozar – Mukič Marija: Šege življenskega cikla na Gornjem Seniku. S. Tipkopolis. 39 str., priloge.

LJUDSKA GLASBILA – GODCI – GOČEVSTVO

14. Omerzel Mira: Godčevstvo in ples ter ljudski instrumenti v Vitanju in okolici. P. Tipkopolis. 63 str., priloge.

RAZNO

15. Abram Lučka: Gibljivost in stiki prebivalcev v vasi Boršt in Zabrežec pri Trstu. P. Tipkopolis. 22 str., priloge.
16. Hegeduš Boris: O duhovni kulturi prekmurskih Slovencev. D. Tipkopolis. 83 str.
17. Knific Vladimir: Varstvo etnoloških nepremičnih spomenikov. D. Tipkopolis. 31 str., priloge.
18. Lamut Branimir: Substratne prvine materialne kulture na ozemlju Slovenije, jadranske obale in dinarskega gorstva. S. Tipkopolis. 26 str.
19. Miklavčič Inga: Etnološko delo na zavodu za spomeniško varstvo. S. Tipkopolis. 30 str.
20. Petek Tone: Način življenja v Podvolovlju nekoč in danes. (Poskus monografije). D. Tipkopolis. 126 str.
21. Počkar Ivanka: Vpliv demografskih, socialnih in gospodarskih činiteljev na gibanje prebivalcev in prometno transportne razmere v Planini pod Golico. D. Tipkopolis. 112 str., priloge.
22. Vuk Vili: Kulturne spremembe v obmestju. Etnologija vasi Miklavž na Dravskem polju. D. Tipkopolis. 87 str.

Duša Krnel — Umek

poročila, novice

ZASILNA BIVALIŠČA NA TOLMINSKEM IN GORIŠKEM PO MAJSKEM POTRESU 1976

Po potresu, 6. maja 1976, so okolico krajev v tolminski in novogoriški občini obdala naselja začasnih bivališč, ki so jih v strahu pred novimi potresnimi sunki postavili prebivalci sami, ali krajevne skupnosti s širšo družbeno pomočjo. Po novih potresnih sunkih sredi septembra istega leta so nekateri prebivalci huje poškodovanih naselij še vedno živeli v stanovanjskih prikolicah. Za prvimi, zasilnimi bivališči, ki so predmet naše obravnave pa počasi izginjajo sledovi.

Gre za tisto „gradbeno“ dejavnost po potresu, ki je znala z uporabo najpreprostejšega priročnega gradiva in z domiselnostjo dajati zasilno zavetje za krajši čas. V teh improviziranih zakloniščih, prenočiščih gledamo problematiko ljudske kulture, ki spada v širše etnološko preučevanje začasnih bivališč, doslej obravnavane v okviru pastirske, gozdarske, lovske in ribiške kulture.

V tipološki razvrstitvi pregledanih zasilnih bivališč postavljamo na prvo mesto nočevanja med stanovanjskimi predmeti, ki so bila v paniki prinesena na prosto. To so preprosta ležišča na zemlji, odeje, prtljaga, torbe, dežniki, stoli, kmalu pa že polivinilne ponjave, ki jih zlasti v vinogradniških krajih ne manjka. Po prvem potresnem dnevu pa se je razmišljanje o trdnem zasilnem bivališču kazalo v dveh oblikah.

Prizadeti so uredili bivališča v varnejših prostorih, kot so: vozila, garaže, delavnice, tople grede, kuruzniki, lope in salonitne cevi ali pa so zgradili preprosta bivališča (zavetišča) po lastni zamisli z uporabo priročnih materialov, kot so: les, polivinil, pločevina, salonit, platno.

Zlasti druga omenjena vrsta „ljudske arhitekture“ kaže, da so tudi v težkih trenutkih, ki jih prinese

katastrofa, ljudje sposobni ustvarjalno delovati. Posežejo v zakladnico lastnih idej ali pa se spomnijo že pozabljenega znanja (npr. vojaških, lovskih ali taborniških veščin). Beli polivinili, ki so pokrili tolminsko in del novogoriške občine, so se v kratkem po potresu zanimivo, impresivno vključili v pokrajino in jo za kratek čas popolnoma spremenili. Funkcionalne prozorne (transparentne) gradnje se na čuden način ujemajo s pokrajino v nenavadni estetiki. Druga stran ljudske gradbene ustvarjalnosti po potresu pa je gotovo njeno univerzalno izhodišče: V podobnih razmerah bi povsod po svetu prišlo do podobnih rešitev. Najpreprostejša tolminska zavetišča spominjajo na primer (po obliki, ne po gradivu) na vremenska zaklonišča neevropskih ljudstev. Znano je, da so po ljubljanskem katastrofalnem potresu leta 1895 potresniki spali v kadeh, podobno kot letos naši Kambrežani v salonitnih ceveh. Tudi na Kitajskem so si nekateri po avgustovskih potresih poiskali začasno zavetje v velikih ceveh, kot pripovedujejo agencijska poročila.

V celoti se zasilna bivališča, ki smo jih srečevali na Tolminskem in Goriškem, po domiselnosti in po gradivu, iz katerih so sestavljena, razlikujejo med seboj. Na njihovo obliko in razsežnost pa vpliva tudi stopnja potresne ogroženosti. Na huje poškodovanih področjih, na primer v Breginjskem kotu, so zasilna bivališča natančneje, trdneje izdelana, njihova oprema je večja, preseljeno je celo stanovanje s kuhinjo vred. Na perifernih potresnih področjih so služila zasilna bivališča večinoma le za spanje. Večja začasnost je vplivala na večjo stopnjo improvizacije.

Mesec dni po majskem potresu je Goriški muzej iz Nove Gorice pripravil razstavo o zasilnih popotresnih bivališčih. Namen razstave je bil, da se ohrani spomin na potres z dokumentiranjem domislenega in ustvarjalnega premagovanja potresnih posledic. Začasna bivališča po potresu nam kažejo, da iz širše dimenzije naravne nesreče izstopa stalna ljudska ustvarjalnost, ki je najboljše zagotovilo za obnovo potresnih območij.

Naško Križnar

SREČANJE ZGODOVINARJEV, GEOGRAFOV, ARHEOLOGOV IN ETNOLOGOV OB ODKRITJU SPO-MENIKA SIMONU RUTARJU V TOLMINU (9.—10. oktober 1976)

V počastitev spomina našega zaslužnega zgodovinarja in geografa Simona Rutarja je Goriški muzej ob 125-letnici njegovega rojstva sklenil odkriti v Tolminu Rutarjev doprski kip. Ob tej priliki je bilo organizirano tudi dvodnevno srečanje, na katerem je bilo — s stališča zgodovinarjev, geografov, arheologov in etnologov ocenjeno Rutarjevo mnogostransko delovanje.

Simon Rutar se je rodil 1. 1851 v Krnu pri Tominu. Študiral je na filozofski fakulteti v Gradcu, kjer so bili med njegovimi učitelji Josip Weiss, Franc Krones, geograf Anton Wolf. Zanimanje za etnologijo se je v njem vzbudilo predvsem pod vplivom slavista Gregorje Kreke in Davorina Trstenjaka, ki se je veliko ukvarjal z jezikoslovjem in je bil zagovornik raznih utopičnih teorij (skušal je npr. odkriti sledove Slovanov že v keltski dobi). Diplomiral je leta 1877 iz zgodovine in zemljepisa kot glavnih in iz nemščine kot stranskega predmeta. Nato je postal profesor na gimnaziji v Gorici. Kasneje je služboval tudi v Kotoru in Splitu, zato je nekaj njegovih del posvečenih zgodovini Dalmacije. Umril je tragične smrti v Ljubljani dne 3. maja 1903.

Profesor Simon Rutar je kljub kratkemu življenju opravil obsežno in pomembno delo. Poleg samostojnih monografij (prva Rutarjeva knjiga je bila obsežna Zgodovina Tolminskega) je pisal v razne časopise in revije, domače in tuje, v slovenskem, srbohrvaškem, nemškem in italijanskem jeziku. Soustvarjal je slovensko

starinoslovje in nam podal slovensko starinoslovsko terminologijo. V svojem času, to se pravi v obdobju, ki je živel v duhu narodnega prebujenja, je veljal za pomembnega strokovnjaka, čigar glas je segal tudi preko meja slovenske zemlje. Zgodovina, geografija, arheologija in etnologija se v njegovih spisih lepo dopolnjujejo.

Predavanja in končna diskusija so bila na programu prvi dan tolminskega srečanja, v soboto 9. oktobra. Prvotno je bilo srečanje predvideno v Novi Gorici, toda zaradi potresa, ki je močno poškodoval grad Kromberk, je bil sestanek prenešen v dom JLA v Tolminu. Predavanja so bila dopoldne in popoldne. Delo Simona Rutarja so ocenili prof. Bogo Grafenauer z zgodovinskega, dr. Valter Bohinc z geografskega in dr. Jaro Šašel z arheološkega stališča. Dr. Željko Rapanić, direktor splitskega muzeja, je imel predavanje o Rutarjevem službovanju v Dalmaciji. Za etnologe najbolj zanimivo predavanje je imel dr. Milko Matičetov, ki je poudaril, da bi bilo pri določanju Rutarjevega mesta v slovenski etnologiji treba najprej spoznati njegovo zapuščino in neobjavljeno arhivsko gradivo, kjer so zbrani številni pregovori, zgodbe in ljudske pesmi, rokopisi o imenoslovju, raznih jezikovnih vprašanjih, ljudskem jeziku in izrazih. Vse to rokopisno gradivo, ki je pomešano z različnimi zapiski o predavnih, geografskih podatkih in kartami, pa tudi čisto navadnimi povabili, hrani danes rokopisni oddelk v NUK. Ker kaže, da bo ta material še dolgo neobdelan, bi bilo nujno, kot je dejal dr. Matičetov, da bi NUK uredil kartoteko, še bolje pa bi bilo, če bi to napravil nekdo, ki se spozna na Tolminsko. Med njegovimi objavljenimi članki, ki so pomembni za naše narodopisje, samo nekaj primerov: Kralj Matjaž v slovenskih narodnih pesmih in pripovedkah, Slovenske pripovedi o morju, Slovenske pripovedi o jezerih, Knez Pes—Marko, Ocena Scheiniggovih Narodnih pesmi koroških Slovencev... Predavanje je dr. Matičetov končal z izvirno ljudsko pravljico, Kako je bog ustvaril ženo iz pasjega repa, ki jo je Simon Rutar zapisal na nekem svojem popotovanju po Goriškem.

Zadnji je imel predavanje prof. Branko Marušič, ravnatelj goriškega muzeja in organizator tega srečanja. Sledila je še krajša diskusija.

Pred popoldanskimi predavanji smo si lahko ogledali razstavo, kjer so bila predstavljena številna Rutarjeva dela. V tolminskem muzeju pa smo bili prijetno presenečeni nad zbirko, ki jo vodi Marija Rutarjeva.

Drugi dan, v nedeljo 10. oktobra je bil namenjen odkritju spomenika Simona Rutarja, ki ga je naredil goriški kipar Rafael Nemeč in nadvse posrečenemu izletu v Baško grapo in Rut.

Vsa predavanja bodo objavljena v prihodnji številki Goriškega letnika.

Monika Šašel

(... ki sta bili zasnovani s stališča folkloristike) VV, ki pa je (še) kasneje spoznal, da ne sodita med druge in da je zato bila potrebna nova. Vsi, ki so sodelovali pri izdelavi vprašalnic, se morda še spominjajo, da smo na prvem delovnem sestanku (o tem bržkone govori zapisnik s prvega sestanka) pregledali, poleg drugih, tudi tri vprašalnice: V. Vodušek, Petje—pevci—pesmi, J. Strajnar, Ljudska glasbila—godci—godčevstvo, M. Ramovš, Ljudski plesi. Takrat so nekateri kolegi imeli pripombe in predlagali dopolnila k naštetim vprašalnicam, ki smo jih avtorji tudi upoštevali. Manjkal pa je uvod. Skupen dogovor vseh treh avtorjev (VV, JS, MR) je bil, da naj bi VV napisal enoten uvod k vsem trem vprašalnicam. Ta uvod se je dolgo rojeval. Rodil pa se ni samo uvod, temveč nova, združena vprašalnica (43.—44.) z naslovom Glasba. Ne vem, če je še kje navada, da lahko član uredniškega odbora samovoljno izloči že sprejeto vprašalnico in napiše novo ne da bi avtorju „odklonjene“ (?) vprašalnice kdaj vsaj z besedico to omenil in utemeljil! Resnici na ljubo moram zapisati, da mi je avtor nove vprašalnice, na moje vprašanje kdaj bodo izšle naše vprašalnice, pokazal 14. marca 1977 svojo, če bi morda imel kakšno pripombo. Takrat je bil X. zvezek že v tisku! Vprašalnice smo torej spoznali šele, ko je bila že natisnjena, medtem ko smo o vseh drugih skupno razpravljali na delovnih sestankih vseh sodelavcev. Toliko v pojasnilo k opombi pri vprašalnici 43.—44. Glasba, avtorja V. Voduška. O novi vprašalnici, ki ni... zasnovana s stališča folkloristike... pa samo to: za glasbo ima vsega skupaj 50 vprašanj (Petje doma, v družbi —8; Pevski zbori —10; Instrumentalna igra —9; Godba na pihala —5; Novejši polpoklicni ansambli —4; Poslušanje in vrednotenje glasbe —14), medtem ko jih isti avtor „spravi skupaj“ 81 za Vrtnarstvo in 77 za Sadjarstvo!

Julijan Strajnar

polemika

OPOMBA K OPOMBI

Sredi aprila je izšel X. zvezek vprašalnic (Etnološka topografija slovenskega etničnega ozemlja, Vprašalnice X. Ljubljana 1977), ki vsebuje vprašalnice od zaporedne številke 40 do 46. Med njimi je 43.—44. Glasba, avtor: Valens Vodušek, na zadnji strani vseh doslej izišlih zvezkov pa piše 43. Petje—pevci—pesmi in 44. Ljudska glasbila—godci—godčevstvo. Za pojasnilo je pod naslovom 43.—44. Glasba opomba (bržkone je avtor opombe VV in ne uredniški odbor?), kjer piše, citiram: „Ta vprašalnica nadomešča prvotno predloženi dve o petju, pevcih, pesmih in o ljudskih glasbilih, gocih, gočevstvu, ki sta bili zasnovani s stališča folkloristike in ki bosta objavljeni drugje.“ (Kje? Kdaj? Čemu?) To opombo lahko razumemo tako, da je bil avtor obeh omenjenih vprašalnic

PRIPOVEDI IZ BREGINJSKEGA KOTA

Kaku je Brgin nastau

Ti prvi so tel lip kri — dolinco, k jo vovok en vovok vobdajajo robi — vodkril Nadižuci, k so gledali prostor, kir b naredli planno.

Kar so pršli tle gor, jn je blo takoj taku lepu, de so kar takoj staje postavli en prgnali gor žvino. Blo pa je prec deleč, zatu so se dni kar za zmiran tle nasilili en redili dost dost žvine. Zazidali so vas, kar pa tle vovok ni blo majdnega patoka, vodo pa so nucali, so šli en vobrnili patok Bilo dou skuz vas. Prej je potok teku dou za Snažet, skuz Jamnik en se iztiku dou u Nadižo tan pr konfinu, k je blo konc brginskega sveta. Voda pa ni mogla takoj predrit en žej so se judi ustrašili, da jh zalije, en je ratalo jezaro. Molili so en Bug jh je uslišu en voda je predrla en se zlila buj nizko dou u Nadižo.

Seda so mil judi še vodo en vas se je buj n buj širila. Zmanjkalo jn je snažeti en so šli še ti za Brdo en tan u Płazih naredili planno.

Brginci en Sajani

Za Brginc, k so mil vas tle pod Brigan, so vod enkod pršli tud Sajani en zazidali Sadlo, k je konfinalo .z Brginan. Hmal so se začel krigat za svit. Brginci pa niso bli taku grdi en Sajani, k so spoznal, de se z njim ne bojo tukli, so žej pršli gor na Grumark en začeli partit njive, k so jh prej vobdalvali Brginci. Ti pa so žej bgnali žvino en vce vnz hliva en se z njim vodpravli ti v Plazi. Tam so mili planno, kar ni blo tle vokov dost sveta za vso žvino. Kar pa je žvina pršla gor na Kladje, ni tila naprej — Marija ji ni pustla naprej. Ker žvina ni en ni tila naprej en je silla nazaj, so murli tud judi nazaj, kr so pač vod žvine živil. Taku so pršli nazaj dou u vas en Sajani, k niso čakal ki tacga, so se ustrašli, niso pa še tili jt. Zat so jh Brginci naznanli cesarju en gor so jh tu bukve zapisal, de so puntari.

Kaku je jau daseti brat

U starh časah je šou ti za Brigan daseti brat en je tu prit tu kejšno vas, da ga prenočjo. Kar je zagledu Brgin pa ni dou paršu, pač pa je jau, de dou tako vas na gre, kar je tle sama hudobija en nevošljivost en zarad teh slabusti bo vas uničena. Judi so se ustrašli en začeli molit, da nej jh Buh prevarje. Seda pa, k so genjali še molit, je Buh potres poslu, de je bla vas z zemjo zglihana. Tu je vse zarad hudobije, k je enkrat ni blo.

Povedala Gabrijela Školč iz Breginja,
zapisala Andrijana Tonkli dec. 1976

Kako so nastale Logje

Stare ljude pravjo, d je enkrat prad dost let nazaj blo tle jezero, kar nam dakazauajo dve valike kjuke, k so še dans zabite na dno skalo gor na hribò, k s kliče Praddò, kamr so zapenjal čoune.

Pršò je valem potres en jezero je zginlo. Tan, kjer je blo jezero, je potn ratala raunica, k so jo kličal Log. An tas tega jmen je potn ratalo jme Logje. Kar je jezero odtaklo, je pod vasjo začela teč reka Nadiža, k jo prej ni blo. Dnega človeka je nanaslo tle u naš kre en se je uredò bivališče u čokò (štoru). Tistmò delò vasi prabjo Čok ali Čokarje, dele vasi so še Rose, Končanjane an Brežane.

Kocova jama

Čez reko Nadižo stoji most, k ga je zgradla Napoleonova vojska, zato ga tod kličajo Napoleonò most. Zrauan mosta je dna jama, k je prabjo Kocova jama. Enkrat je dna žana, k so je prauale Kriua pèta, prarokvala, d je tu tel jam zlatò. Kriua pèta se je prkazuala prad jamo le vob sončneh dneih an je govorla: „Kopajte, kopajte, bogat bote!“ An res, začel so kopat en vidal, d je tist rmen luknjast kaman; kar so misenle, d je zlatò, so kopal naprej, d je bla žej pracejšna jama. Pod telo jamo je bla voda, an dnemo kopačò se je udrlo, d ga je kar poždrlo, an se ni maj bič vrnò. An vod tistga cajta se ni majdan bič upò h tiste jam, zato k so govorle, d tist, k pride mimo jame, ga poždare Kriua pèta.

Prable so tod, d je bla Kriua pèta zlo bogata, d jo je celò dan moš vidò, kar je štela saude; an kar jh je praštela, jeh je dela nazaj to Kocovo jamo, ma d je še zmkalo prastora za use saude, kej d jh je mela an d je

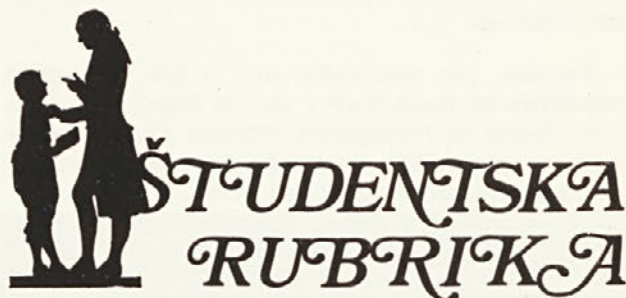
morla začet kopat novo jamo, k je tod lih tan zrauan ta druge jame.

Povedala 68-letna Hedvika Ferlikar z Logja,
zapisala Silva Rosič dec. 1976

Star sedlo

Star sedlo (Staro selo) je t prvo blo tan u Molid, kjer so zdej velike skale. Bla je zlo bogata vas, d so matere otrokom s kruhm rit brisale. Buh jh je štrafau, d je nastau potres an od Mtjurja se je odtrgu rob en se sesu na vas en jh pogubu. Tan u Molid imajo dons kače suoij grad.

V Starem selu slišala in zapisala
dec. 1976 Silva Uršič

9. SEMINARIUM ETHNOLOGICUM, PRIJEPOLJE, 8.—18. 9. 1976

Deveto mednarodno srečanje študentov etnologije in etnologov, Seminarium Ethnologicum, je bilo od 8. do 18. septembra 1976 v Prijepolju.

Po odpovedi Debrecena na Madžarskem je organizacijo seminarja v zadnjem trenutku prevzela Jugoslavija, natančneje, katedre za etnologijo na filozofskih fakultetah v Beogradu, Zagrebu in Ljubljani.

Prijepolje, ki leži na tromeji Srbije, Črne gore, Bosne in Hercegovine, je bilo izbrano za gostitelja seminarja iz več vzrokov. Mesto je že nekaj let pokrovitelj socioloških posvetovanj „Dani Sretena Vukosavljevića“, imenovanih po njihovem rojaku, na katerih sodelujejo tudi etnologi. Srednje Polimlje, v katerem leži Prijepolje, je stičišče dveh kultur, muslimanske in pravoslavne. Tu se je ohranilo mnogo arhaičnega iz vseh področij ljudskega življenja iz časa Ilirov, Keltov, Rimljanov, srbske srednjeveške držve, turških časov in nadvlade Avstroogrske.

Kot je dejal v uvodnem govoru, Dr. Petar Vlahović, je bil glavni namen seminarja spoznati življenje prebivalstva Polimlja na vseh področjih ljudske kulture, na drugi strani pa zblíževanje med študenti iz različnih univerzitetnih centrov in posvetovanje z domačimi in tujimi profesorji.

Iz Slovenije se je udeležilo seminarja pet etnologov: Duša Krnel—Umek, Mojca Ravnik, Janez Bogataj, Tone Petek, Zmagò Šmitek in sedem študentov etnologije: Ralf Čeplak, Zvezda Delak, Inja Jugovec, Maja Milčinski, Boris Mravlje, Zora Pavlin in Zora Žagar.

Po otvoritvenih govorih Branka Zejaka, sekretarja ZIS občine Prijepolje in dr. Petra Vlahovića, je sledila razdelitev udeležencev po skupinah, ki so na terenu pod vodstvom mentorjev raziskovale naslednje teme: Poljedelstvo (mentor dr. Mirko Barjaktarović), Noša in notranja oprema (mentor dr. Djurdjica Petrović), Stavbarstvo (mentor mag. Saša Muraj), Delovne in letne šege (mag. Duša Krnel—Umek), Družina, socialna kultura (dr. Nikola Pavković).

Kasneje se je oblikovala še skupina, ki je raziskovala planinsko pašništvo, vodila sta jo dr. Ján Podolák in Janez Bogataj. Zaželjeno je bilo, da bi študentje menjavali delovne skupine, saj bi se tako seznanili z več temami.

Petdnevno skupinsko terensko delo je potekalo le v dopoldanskih urah, približno do 14. ure. Zanimivo je bilo primerjati metodo terenskega dela beograjskih kolegov z našim delom. Razločevala se je predvsem v tem, da je izpraševala posameznega informatorja vsa skupina z mentorjem na čelu. Mi smo se raje ločili od večine in v skupinicah po dva ali tri kramljali z informatorji. Na terenu smo predvsem fotografirali, manj pa snemali s filmsko kamero.

Popoldne smo se o svojih ugotovitvah pogovarjali z mentorji, ki so nam dajali nadaljnje napotke in pojasnjevali nejasnosti.

Polovica, pet seminarjskih dni, je bilo namenjenih dopoldnevnim ekskurzijam v okolico Prijepolja, v Črno goru, Bosno in Hercegovino. Ogledali smo si številne kulturno zgodovinske znamenitosti, pazarije, muzejske zbirke, pa tudi spomenike iz časa NOB.

Predavanji dr. Vlahovića: Etnografske značilnosti vasi in Etnični procesi v Prijepolju, sta nam odkrili temeljnejšo etnološko podobo in etnogenezo Polimja.

Omeniti moramo tudi zanimivo vodenje dr. Barjaktarovića po Prijepolju, ki nam je odkrilo marsikaj novega o načinu življenja muslimanov in strpen odnos med pravoslavnicami in muslimani.

Pri oceni najprej spregovorimo o njegovih negativnih straneh. Precej opazno je bilo, da je bil seminar organiziran v naglici. Vendar naj to ne bo opravičilo za organizacijske napake. Zaradi pomanjkanja časa nismo dobili nobenega materiala in tudi ni bil razposlan pravočasno delovni program. Tako smo prišli na teren popolnoma nepripravljani.

Na seminarju je vseeno sodelovalo 42 udeležencev, od tega polovica študentov iz Ljubljane in Beograda, in le ena sama poljska študentka in osem tujih etnologov.

Najbolj nas je motilo le nekajurno dopoldansko delo na za nas izredno zanimivem in neznanem terenu. Vezani smo bili na drugo uro, ob kateri smo se vračali na kosilo. Nekateri so bili mnenja, da bi terensko delo razširili na račun ekskurzij, te pa bi v ta namen podaljšali čez ves dan.

Popoldneve smo imeli proste in bili prepuščeni samemu sebi. Ta čas smo porabili za sprehode po mestu in za navezovanje stikov z mimoidočimi domačini. V tej obilici prostega časa smo si želeli več predavanj in pogovorov s starejšimi kolegi.

V prijetnem spominu pa nam bo ostala izredna gostoljubnost organizatorjev, ki so nam želeli ustreči na vsakem koraku. Razkazali so nam številne kulturno-zgodovinske spomenike in nas popeljali v vasi, v katerih so nam sami poiskali informatorje.

Navdušilo nas je zanimivo vodstvo dr. Barjaktarovića po Prijepolju. Z zanimanjem smo prisostvovali popoldanskim pogovorom z mentorji in beograjskimi študenti, ki so nam približali njihov študij in način dela.

Prepričani smo, da se je seminar posrečil že zaradi navezave stikov s študentji in profesorji iz drugih univerzitetnih središč, zlasti iz Beograda.

Študentje etnologije

PRAKSA MED MADŽARI V PREKMURJU

Moja letošnja preksa ima dvoje novosti. Prvič to, da sem jo opravljala med madžarskim prebivalstvom narodnostno mešanega ozemlja v Prekmurju, drugič pa, da bom lahko zbrano gradivo uporabljala v svojem spisu o prvomajskih šegah med prekmurškimi Madžari in med Slovenci v Porabju, ki bo objavljen v Etnografiji Pomurja II.

Na terensko delo sem se pripravljala že pred odhodom. Sestavila sem dvojezično vprašalnico ter prebrala ustrezno literaturo in pregledala vire.

Teren — narodnostno mešano ozemlje — je zelo svojstven. Naselja so skoraj čisto slovenska, skoraj čisto madžarska, mešana slovensko-madžarska, ali pa je slovensko in madžarsko prebivalstvo pomešano s Hrvati ali prebivalci drugih narodnosti. Na celem narodnostno mešanem ozemlju živi 11.000 Madžarov, od tega 9.000 v lendavski občini. V Lendavi je centralna dvojezična osnovna šola, ki jo obiskujejo otroci iz 16 vasi. Madžari v Prekmurju imajo svoje glasilo, koledar (Nepujsag, Naptar) ter petkrat na teden program v madžarskem jeziku pri soboškem radiju.

V vaseh Kot, Felsolakos (Gornji Lakoš), Hosszufalu (Dolga vas), Volgyifalu (Dolina) in Gonterhaza (Genterovci) ter Dobronak (Dobrovnik) sem zbirala prvomajske šege.

Umivanje v rosi in sajenje določenih rastlin na dan prvega maja je splošno znana šega pri Madžarih, Slovencih in drugih evropskih narodih. Posebnost pri postavljanju mlaja je, da so ga Madžari v Prekmurju postavljali kot izraz pripadnosti madžarskemu narodu, ali pa kot simbol spretnosti, pogumnosti vaških fantov.

V drugih krajih Slovenije in Madžarske pa so jih postavljali lepim dekletom, fantje svojim izvoljenkam ali pa pred gostilno, pred hišo župana, danes predsednika občine. Tako je tudi v Porabju.

Zdi se mi pomembno, da etnologi raziskujejo v svoji deželi tudi kulturo narodnostnih manjšin. Tako na Madžarskem že od Matyasa Bela naprej raziskujejo madžarski etnologi kulturo vseh narodov, ki živijo v tej državi.

Danes je v okviru Madžarske akademije znanosti posebna sekcija, ki se ukvarja z etnologijo narodnostnih manjšin na Madžarskem. Madžarsko etnološko društvo in demokratične zveze manjšin so do zdaj izdali etnološke zvezke Nemcev, Slovakov in Južnih Slovanov na Madžarskem. V muzejih v Bekescsabi in Mohacsu že imajo slovaškega oziroma hrvaškega kustosa.

Dobro bi bilo, da bi tudi v Sloveniji nastavili entologa z znanjem madžarskega oziroma italijanskega jezika, ki bi se ukvarjala z etnološko podobo prekmurških Madžarov oz. prímorskih Italijanov.

Glede praske pa se mi zdi pomembno, da se zbrano gradivo kako uporabi. Saj človek dela z večjim veseljem če ve, da je njegovo delo koristno.

Marija Kozar—Mukič
IV. letnik

Iskra

ISKRA DANES

Iskra je vodilni jugoslovanski proizvajalec na področju elektronike, avtomatike, telekomunikacij in elektromehanike. 30000 delavcev v 67 TOZD sodeluje v bogati proizvodnji — od sestavnih elementov do najmodernejših elektronskih avtomatskih naprav. Kakovost Iskrinih izdelkov zagotavlja visoka strokovna usposobljenost njenih kadrov, moderna tehnologija in uspešno poslovnotehnično sodelovanje s priznanimi tujimi proizvajalci.

č 121

II 131 829 1977

998145461, 1

COBISS

